

BARNES UTTALERETT I BARNEVERNSAKER

Kandidatnr: 380

Veileder: Gunn-Mari Kjølberg

Leveringsfrist: 25.04.2007

Til sammen 17 600 ord

17.04.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Presentasjon av oppgavens tema og problemstilling	1
1.2	Presisering og avgrensning	2
1.3	Rettskilder	3
<u>2</u>	<u>BARN OG RETTSSIKKERHET</u>	<u>5</u>
2.1	Barns autonomi	5
2.2	Historisk blikk på lovfesting av barns rettigheter	5
2.3	Hvorfor ta hensyn til barnets mening?	7
<u>3</u>	<u>GRUNNSYN OG PRINSIPPER I NORSK BARNEVERNRETT</u>	<u>9</u>
3.1	Hvilke prinsipper gjør seg gjeldende i barnevernsaker?	9
3.1.1	Legalitetsprinsippet	9
3.1.2	Det mildeste inngreps prinsipp	10
3.1.3	Hensynet til barnets beste	11
<u>4</u>	<u>GJELDENE RETT – REGLER OM UTTALE</u>	<u>17</u>
4.1	Internasjonal rett	17
4.1.1	FNs barnekonvensjon	17
4.1.2	Den europeiske menneskerettighetskonvensjon	18
4.1.3	Sammenfatning	18
4.2	Barnevernloven	19
4.2.1	Retten til uttale § 6-3	19

4.2.2	Senking av aldersgrensen fra 12 til 7 år	21
4.2.3	Barnets talsperson § 7-4	24
5	<u>FREMMED RETT</u>	30
5.1.1	Generelt	30
5.1.2	Svensk rett	32
5.1.3	Engelsk rett	34
5.1.4	Sammenlikning	36
6	<u>RETTSPRAKSIS</u>	40
6.1.1	Generelt	40
6.1.2	Høyesteretts uttalelser om barnets mening	40
6.1.3	Sammenfattende synspunkter	45
7	<u>FYLKESNEMNDSPRAKSIS</u>	47
7.1.1	Innledning	47
7.1.2	Vurdering av fylkesnemndspraksis	47
8	<u>KONSEKVENSER AV AT BARNET IKKE HAR FÅTT UTTALE SEG</u>	51
9	<u>AVSLUTTENDE SYNSPUNKTER DE LEGE FERENDA</u>	53
10	<u>LITTERATURLISTE</u>	54

1 Innledning

1.1 Presentasjon av oppgavens tema og problemstilling

Temaet for oppgaven er barns uttalerett i barnevernsaker. Problemstillingene vil være hva denne retten til uttale innebærer og i hvilken utstrekning det tas hensyn til barnets mening, det vil si hvordan meningen vektlegges.

Reglene om uttale berører mange barn, og er viktige både av hensyn til barnets rettssikkerhet og deres egen opplevelse av situasjonen. Til tross for at barna ikke har forårsaket konflikten, vil de berøres mest av utfallet og er følgelig de mest sårbare i saken. Dette krever regler som ivaretar deres behov og interesser, og uttaleretten vil bidra til at barnet får utløp for sine meninger og får medvirke i sin egen sak. Kapittel 2 vil omhandle hva som kjennetegner barns autonomi, et historisk blikk på lovfesting av barns rettigheter og noen tanker om hvorfor det er viktig å ta hensyn til deres mening. Videre, i kapittel 3, vil jeg ta for meg hvilke hensyn og prinsipper som gjelder i barnevernsaker og hvordan disse kan knyttes opp mot uttaleretten, med størst vekt på hensynet til barnets beste. Både av hensyn til sakens opplysning og barnets beste, kan det være formålstjenlig å høre hva barnet har å si. Dette betyr ikke nødvendigvis at den blir lagt vekt på. Barnets mening kan i mange tilfeller komme i konflikt med hva som vil være til barnets beste. Hvilket standpunkt Høyesterett har tatt til dette, diskuteres videre i kapittel 3.

Hovedfokus i oppgaven vil være rettet mot regelen om barnets uttalerett i barnevernloven, § 6-3. Videre har jeg inngående drøftet ordningen om barnets talsperson, § 7-3. Denne personen vil bidra til at barnets mening kommer sterkere frem i sakene for fylkesnemnda, og er således nært knyttet opp mot uttaleretten. Begge disse bestemmelsene behandles i kapittel 4.

For å sette de norske reglene litt i perspektiv, vil jeg også beskrive og vurdere hvordan barnets uttalerett er kommet til uttrykk i to andre land, Sverige og England, samt foreta en sammenlikning med de norske reglene, kapittel 5. Jeg har valgt å sammenlikne med disse landene av to grunner. For det første har disse landene et godt utviklet regelverk når det gjelder barnevern. For det andre har rettsystemene i de to landene en ganske ulik oppbygning, til tross for geografisk nærhet. Sverige likner mye på Norge, mens det engelske systemet skiller seg ut.

Hvordan reglene fungerer i praksis, med andre ord hvordan praksis forholder seg til gjeldende rett og hvor stor vekt barnets mening tillegges, vil jeg vurdere ut fra avgjørelser fra Høyesterett og vedtak fattet av fylkesnemndene, kapittel 6 og 7. Barnevernsaker er spesielle fordi de omhandler nære menneskelige relasjoner, og av den grunn vil ingen saker være like. Jeg vil likevel prøve å finne fellestrekk ved sakene i måten barnets mening vurderes på.

1.2 Presisering og avgrensning

Temaet for oppgaven befinner seg i grenselandet mellom juss og psykologi. Jeg har konsentrert meg om de rettslige spørsmålene, men likevel vil barnefaglige vurderinger og et psykologisk perspektiv berøres når det for eksempel vurderes hvor hvilken vekt barnets mening skal ha og hva som vil være til barnets beste i den enkelte situasjon.

Gjennom hele oppgaven har jeg fokusert på barn under 15 år. Disse vil behøve et spesielt vern på grunn av manglende partsrettigheter. Reglene om uttale og talsperson vil derfor kompensere for begrensede kontradiktoriske muligheter. Fordi barn fra 15 år blir part i saken og oppgaven ikke omhandler partsrettigheter i sin alminnelighet, har jeg avgrenset mot 2. ledd i § 6-3.

Oppgavens omfang tillater ikke at man tar for seg hele barnevernet i undersøkelsen av hvordan barnets mening fremkommer og vektlegges. Derfor har jeg konsentrert meg om en del av barnevernet; fylkesnemnda. Dette innebærer at jeg har utelukket hvordan barneverntjenesten hører barnet. Det ville vært vanskelig både å innhente og sammenlikne

informasjon herfra fordi metodene som brukes for å få klarlagt barnets mening vil være ytterst forskjellige og må tilpasses den enkelte sak.

Videre har jeg valgt å behandle de internasjonale konvensjonene kort. Dette er fordi de norske reglene går lengre i å gi barn en ubetinget rett til uttale. Samtidig vil spesielt bestemmelsene i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon ikke være direkte knyttet til barn og uttale. Internasjonal praksis har jeg også tonet ned da få dommer om barnevern vil ha prejudikats virkning fordi alle saker må vurderes ut fra sine egne forutsetninger og ikke ut fra tidligere avgjørelser. Det er også få dommer som spesifikt dreier seg om barns uttalerett og er klare i sine uttalelser.

Opgaven vil ikke behandle eller foreta noen større sammenlikninger med barneloven.

Vurderinger i oppgaven tas fortløpende, og av den grunn vil det ikke alltid være behov for en konklusjon eller sammenfatning på slutten av hvert kapittel. Det avsluttende kapittelet vil kun være en de lege ferenda-vurdering.

1.3 Rettskilder

Den mest sentrale rettskilden i oppgaven og det naturlige utgangspunktet ved behandlingen av uttaleretten, vil være lov om barneverntjenester av 17. juni 1992 nr. 100, spesielt § 6-3 om barns rettigheter under saksbehandlingen og § 7-4 om barnets talsperson.

For å fastslå hva som legger i disse bestemmelsene har jeg benyttet meg av ulike forarbeider. Særlig vil jeg nevne Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) som gjelder senkingen av aldersgrensen for uttale i barnevernsaker og Ot.prp. nr. 104 (1992-1993) vedrørende innføring av talsperson i fylkesnemndsbehandlingen. Alle forarbeidene har jeg hentet fra Lovdata¹, og det vil være sidetallene fra denne elektroniske versjonen jeg har henvist til i oppgaven.

---

¹ <http://lovdata.no>

Bestemmelsen om barnets talsperson i § 7-4 utfylles av forskrift om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda av 22.12.93 nr. 1430. Denne blir igjen presisert i et rundskriv fra departementet av 05.01.94; barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda – kommentarer til forskrift av 22. desember 1993. Ved å kombinere disse med lovbestemmelsen får man et helhetlig bilde av hvordan ordningen er tiltenkt.

Rettspraksis om barns uttalerett er relativt beskjeden. Det er utelukkende avgjørelser fra Høyesterett som vil bli belyst i oppgaven, og det vil også være disse som veier tyngst rettskildemessig. For å se hvordan barnet blir hørt på det administrative nivået, har jeg tatt for meg forvaltningspraksis i form av fylkesnemndsvedtak.

Av konvensjoner har jeg berørt FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989 (barnekonvensjonen) og Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter av 4. november 1950 (Den europeiske menneskerettighetskonvensjon). Av grunner som nevnt ovenfor vil disse vil ikke ha en sentral plass i oppgaven. Det samme gjelder for praksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen.

Når det gjelder kildene i kapittelet om fremmed rett, har jeg kun konsentrert meg om lovteksten. Dette av tidsmessige grunner og fordi lovbestemmelsene vil være det mest hensiktsmessige sammenlikningsgrunnlaget. De mest sentrale lovene om svensk barnevernrett har vært Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52) og Sosialtjänstlagen (2001:453).² For Englands vedkommende har jeg brukt Children Act 1989 og The Family Proceedings Rules 1991.³ Mer utdypende om hva disse lovene regulerer og hvordan de forholder seg til hverandre, kommer jeg tilbake til i kapittelet om fremmed rett.

---

² Nettversjon fra <http://sverige.se> (Regeringskansliets rättsdatabaser).

³ Nettversjon fra <http://opsi.gov.uk>.

2 Barn og rettssikkerhet

2.1 Barns autonomi

Et barn som involveres i en barnevernsak mangler de nødvendige forutsetningene for å kunne ivareta sine interesser på best mulig måte. Den rettslige handleevnen er ofte begrenset da man ikke nyter fulle partsrettigheter før man når en viss alder. Unntaket fra dette vil være saker om atferdsvansker, der barnet er part i saken uansett alder.⁴ Barnet har derfor nedsatt autonomi all den tid det er avhengig av andres beslutninger. Dette stiller store krav til en hensynsfull behandling av den mindreårige. Hvordan barnet skal representeres i saken, hvor mye tilgang på informasjon det skal få og i hvilken utstrekning det skal få ytre sin mening, er spørsmål som dukker opp i forbindelse med utredningen av slike saker. Fordi barn har mindre muligheter enn voksne til å opplyse om forhold som krenker deres integritet, trenger de i en rettslig prosess, et særskilt vern mot at samfunnet trækker over grensene i deres personlige rettssfære. Dette innebærer særlig at barnets mening bør komme frem og tas med i vurderingen når vedtak skal fattes.

2.2 Historisk blick på lovfesting av barns rettigheter

Grinde⁵ har beskrevet barns oppvekstvilkår på 18- og 1900-tallet i boken "Barn og barnevern i Norden". Sult og sykdom preget hverdagen, og barnedødeligheten var spesielt høy i denne perioden. Mange barn ble født utenfor ekteskap, og disse var en særlig utsatt gruppe. Forskjellene mellom by og land når det gjaldt å ta vare på de fattige og foreldreløse barna, var store. På landet var det for de bedrestilte familiene knyttet en viss ære til å ta seg av andres barn. I 1875 var eksempelvis hele 24 % av barn under 15 år bosatt hos andre enn sine gifte foreldre. I byene, derimot, var det mindre villighet til å ta et privat ansvar. Her ble barna plassert på oppfostring mot betaling. For å motta betaling, var det eneste kravet at fosterforeldrene hvert halvår måtte godtgjøre at barna var i live. Livssituasjonen var opplagt dårlig for de bortsatte barna.

---

⁴ Barnevernloven § 6-3 2. ledd 2. punktum.

⁵ Grinde (1989) s. 26 flg.

Disse problemene førte gradvis til at det offentlige begynte å ta et større medansvar for barna. Allerede i 1896 kom den første loven, lov om behandling av forsømte børn eller vergerådsloven som den senere ble kalt. Ved innføringen av denne loven ble Norge det første landet i verden som regulerte samfunnets forpliktelse overfor barn utsatt for omsorgssvikt.⁶ Loven ble til for å redde barna som var blitt forsømt, men hadde også det formål å beskytte samfunnet mot disse barna. Det sistnevnte hensynet var sannsynligvis den viktigste årsaken til innføringen av loven, da de øvre samfunnsklassene ønsket beskyttelse mot den stadige økende kriminaliteten. De mente å se en sammenheng mellom kriminalitetens framvekst og barn utsatt for omsorgssvikt. Loven kunne dermed dekke to ulike behov samtidig; verne samfunnet og hjelpe de barna som var i en vanskelig situasjon.⁷

I 1953 trådte en ny lov i kraft. Denne samlet alle de offentligrettslige bestemmelser om barn i en lov. Fokus var rettet mot å forebygge problemer, å hjelpe i stedet for å straffe, samt å sette inn tiltak i hjemmet.⁸ Dette var nye tanker i forhold til vergerådsloven. Loven av 1953 ble imidlertid også gjenstand for kritikk. Måten den var utformet på, både materielt og prosessuelt, med vage og skjønnsmessige regler, førte til liten forutberegnelighet for de berørte parter.⁹ På begynnelsen av 1980-tallet ble det derfor satt ned et utvalg (Sosiallovutvalget) som skulle utarbeide forslag til en ny lov. Utredningen, NOU 1985:18, viste at reglene om barnvern var tatt inn som en del av sosiallovgivningen. Dette ble møtt med sterk motstand fra barnevernmyndighetene, som mente det var uheldig å blande sammen reglene om barnvern med reglene om sosiale tjenester. Resultatet ble at man tok ut de delene i den nye sosialloven som omhandlet barnvern, og plasserte dem i en egen lov: Lov om barneverntjenester av 17.juli nr. 100 1992 (barnevernloven, forkortet bvl.) Denne trådte i kraft 1. januar påfølgende år, og er vår nåværende lov om barnevern.

---

⁶ Mattsson (2002) s. 86.

⁷ *Barnevern, fylkesnemnder og rettssikkerhet* (2002) s. 37.

⁸ Mattsson, op.cit., s. 86.

⁹ Mattsson, op.cit., s. 86.

Barns medbestemmelsesrett i barnevernsaker ble styrket med 1992-loven. Den tidligere barnevernloven av 1953 ga barnet visse rettigheter under forhandlingsmøtet, blant annet en mulighet til å uttale seg for nemnda i møtet, jfr. § 8 3.ledd. Utviklingen har senere gått i retning av bedre mulighet til uttale, både for barnet selv og via en talsperson. Ordningen med barnets talsperson ble innført i 1993. Vedkommende skal i forhandlingsmøtet, i tillegg til å legge frem barnets syn, også gi sin selvstendige vurdering av saken.¹⁰ På denne måten sikrer man at barnets mening kommer frem, samtidig trekkes synspunkter fra en objektiv person inn i saken. Dette bidrar til å styrke barnets rettssikkerhet. Man styrker også rettssikkerheten ved å sette en grense for når barnets rettigheter inntre. Den siste endringen skjedde i 2003, da det ble vedtatt å senke aldersgrensen for uttale fra 12 til 7 år. Barn fra 7 år fikk nå en ubetinget rett til å bli hørt i saken, men også yngre barn kan etter en vurdering høres dersom de er i stand til å danne seg egne meninger.¹¹ Barnets egen mening vil for øvrig være et moment i vurderingen av om tiltaket er til barnets beste, selv om det ikke er gitt at barnets syn følges.

Foruten barnevernloven vil lov om sosiale tjenester (sosialtjenesteloven) komme til anvendelse på saker som behandles i fylkesnemnda, jfr. kapittel 7 i barnevernloven, jfr. kapittel 9 i sosialtjenesteloven. I kapittel 9 er det inntatt regler blant annet om fylkesnemndas sammensetning, inhabilitet og overprøving av nemndas vedtak. Også tvistemålsloven og domstolslovens regler vil gjelde for saksbehandlingen i tvangssaker, jfr. § 9-10a i.f., jfr. § 9-10 i.f. Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker av 10. februar 1967 (forvaltningsloven) vil komme supplerende til anvendelse i forhold til saksbehandlingsreglene, jfr. § 6-1 i barnevernloven.

2.3 Hvorfor ta hensyn til barnets mening?

Det er viktig å ta hensyn til barnets mening av flere grunner. Først og fremst vil det være en verdi i seg selv å ta hensyn til det individet saken gjelder. Barns rettslige stilling er

---

¹⁰ Forskrift om barnets talsperson § 4.

¹¹ Barnevernloven § 6-3.

uttrykkelig forbedret siden etterkrigstida. I tidligere tider var barna primært en arbeidsressurs. Norge har vært et foregangsland når det gjelder å tilkjenne barn egne rettigheter. Rettighetstanken for alle individer, også de minste i samfunnet, har festet seg i lovgivningen. Det vil være helt nødvendig at de som ikke selv kan ivareta sine rettigheter, må ha et særlig vern mot at urett begås. Jo større vanskeligheter et individ har i forhold til å uttrykke sine behov, desto sterkere bør dette vernet være.

For det andre vil det kunne være samfunnsøkonomisk nyttig å høre barnets mening. Man kan tenke seg at utgifter til sosialhjelp, trygder og utgifter til etterforskning av kriminalitet reduseres hvis man får hjulpet barnet i en tidlig fase før problemene oppstår, eller at barnet får behandling, støtte og omsorg dersom problemene allerede er et faktum.

Det er også viktig å høre barns mening i barnevernsaker fordi det kan være med på å lette situasjonen for barnet. Når det får muligheten til å gi sitt syn på saken eller andre forhold, slipper barnet å sitte inne med tanker som kan være vanskelige å takle på egenhånd. Barnet skal oppleve at noen er interessert i å lytte til deres stemme. Det kan være frustrerende for barnet å holdes utenfor beslutningsprosessen dersom det føler det kan bidra med informasjon. Etersom barn er de viktigste brukerne av barnevernstjenesten, bør de således også ha innflytelse på beslutningene som tas. Dersom avgjørelsene hadde angått voksne, ville nok graden av innflytelse vært mye større. Det er ikke dermed sagt at barn bør ha full autonomi, men de skal få muligheten til å kunne påvirke sin egen situasjon ved å si sin mening. Videre blir det opp til fylkesnemnda eller retten hvor mye denne skal vektlegges.

Endelig er det viktig å høre barnet for å sørge for at saken blir tilstrekkelig godt opplyst. Barnet har verdifull informasjon om sin egen situasjon. Dette vil være opplysninger som vanskelig kan finnes frem til nøyaktig uten dets medvirkning. Beslutningen som skal tas skal bygge på prinsippet barnets beste, og barnets mening vil i denne vurderingen kunne være et moment av sentral betydning.

3 Grunnsyn og prinsipper i norsk barnevernrett

3.1 Hvilke prinsipper gjør seg gjeldende i barnevernsaker?

De overordnede prinsippene av betydning i barnevernsaker er hensynet til barnets beste, legalitetsprinsippet og det mildeste inngreps prinsipp. Det første er et barnerettslig prinsipp, mens de to siste er av forvaltningsmessig karakter til vern mot inngrep.¹² Disse har betydning når det vurderes om barnet skal gis en uttalerett, og hvor stor vekt denne uttalelsen skal ha. I tillegg kommer det biologiske prinsipp som innebærer at det er en egenverdi for barn å få vokse opp hos sine foreldre, selv hvor oppvekstvilkårene ikke er ideelle. Dette grunnsynet influerer alle tiltakshjemlene i barnevernloven, og vil også være nært beslektet med det mildeste inngreps prinsipp. Når valget står mellom tiltak i hjemmet og plassering av barnet, vil eksempelvis begge disse prinsippene tale for at barnet blir boende hjemme.¹³ Nedenfor følger en beskrivelse av de førstnevnte prinsippene, med hovedvekt på hensynet til barnets beste. Dette prinsippet står i en særstilling, da en beslutning vedrørende barnet alltid skal vurderes opp mot barnets beste, jfr. bvl. § 4-1. Når barnet gis mulighet til å uttale seg, vil informasjonen det gir være nyttig i vurderingen av hva som vil være til barnets beste. Det kan imidlertid også forekomme at barnets mening kolliderer med dette hensynet, se punkt 3.1.3.1 nedenfor.

3.1.1 Legalitetsprinsippet

Tiltak som iverksettes av barnevernmyndighetene vil være meget inngripende for familiene som berøres. Kjernen i legalitetsprinsippet tilsier at samfunnet ikke kan gripe inn i borgernes rettssfære uten særskilt hjemmel i lov.¹⁴ Dette innebærer at prinsippet skal hindre uhjemlede avgjørelser fra barnevernmyndighetenes side. Videre må de hjemler som foreligger, tolkes forsiktig. Prinsippet side til uttaleretten vil muligens være at det neppe er anledning til å innhente et barns mening uten et bestemt formål; den foreliggende sak,

---

¹² Sandberg (2003) s. 35.

¹³ Sandberg, op.cit., s. 44.

¹⁴ Knoph (1993) s. 67.

under forutsetning at et mulig inngrep er hjemlet. Et stadig press på barnet for å få opplysninger, uten at disse vil bli brukt, medfører en stor tilleggsbelastning for det aktuelle barnet, og er ikke overensstemmende med kjernen i legalitetsprinsippet. Å tolke en inngrepshjemmel utvidende, kan også lett forårsake en krenkelse av enkeltmenneskets rettssfære eller balansere nær denne grensen. Hvor klar lovhjemmel som kreves for at et inngrep kan foretas, vil avhenge av type og omfanget av inngrepet. Det kreves følgelig klarere hjemmel jo mer vidtgående inngrepet er. Dette er et utslag av legalitetsprinsippets relativitet.¹⁵ Ettersom barnevernstiltak er offentlig myndighetsutøvelse, berøres de fleste vedtakene av legalitetsprinsippet. Spesielt gjelder det for alle tvangsvedtak.¹⁶

3.1.2 Det mildeste inngreps prinsipp

Det mildeste inngreps prinsipp er et forholdsmessighetsprinsipp som gjelder i barnevernsaker, og er nært beslektet med nødvendighetsprinsippet i EMK artikkel 8 nr. 2.¹⁷ Det innebærer at det ikke skal benyttes strengere tiltak hvis et mildere er tilstrekkelig for å oppnå formålet. Bestemmelsen om barnets rett til uttale synes ikke å være et eksplisitt utslag av prinsippet, men har en indirekte sammenheng via hensynet til barnets beste. Barnet har fått en ubetinget rett til å uttale seg blant annet fordi man anser det å være til barnets beste. At vedtaket som skal treffes blir til barnets beste, innebærer for barnet at vedtaket er så lite inngripende som mulig. På denne måten kan man se en mulig sammenheng mellom bestemmelsen i bvl. § 6-3 og det mildeste inngreps prinsipp.

Prinsippet kommer bedre til syne ved de ulike tiltaksbestemmelsene i loven enn gjennom bestemmelsen om barnets uttalerett. Eksempelvis kan nevnes § 4-12 2. ledd: ”Et vedtak etter første ledd kan bare treffes når det er nødvendig ut fra den situasjon barnet befinner seg i. Et slikt vedtak kan derfor ikke treffes dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak etter § 4-4 eller ved tiltak etter § 4-10 eller § 4-11.” Et annet

---

¹⁵ Eckhoff (2003) s. 336 og 337.

¹⁶ Sandberg, op.cit., s. 38.

¹⁷ Sandberg, op.cit., s. 41.

eksempel er § 4-4 som bygger på gradering av tiltak, fra minst inngripende til mest alvorlig.

3.1.3 Hensynet til barnets beste

Barnets beste er et overordnet hensyn som berører alle beslutninger vedrørende barn. Det er kommet til uttrykk i FNs barnekonvensjon artikkel 3, barneloven § 48 og barnevernloven § 4-1. Det er vanskelig å si på forhånd hvordan hensynet vil slå ut i den enkelte sak, da saksforholdene er så ulike. Begrepet er relativt og kan ha ulik betydning for ulike personer avhengig av hvordan vedkommende oppfatter barnets behov. Innholdet i begrepet kan variere over tid ved at samfunnets verdier endres og er dynamisk ved at et særskilt behov møtes med et tilpasset tiltak. Det er en helhetsvurdering som skal foretas, hvor både forhold som gjelder barnets psykiske så vel som fysiske helse og utvikling, skal inngå.¹⁸ På bakgrunn av dette, er det vanskelig å sette en objektiv standard for hvilke faktorer som skal inngå i vurderingen. Til slutt vil det være fylkesnemndas eller eventuelt rettens bedømmelse av situasjonen som blir avgjørende.

Prinsippet har ulike rettslige funksjoner når det gjelder måten det benyttes på i saksbehandlingen og avgjørelser angående barnet.¹⁹ Barnevernloven § 4-1 legger til grunn at barnets beste skal inngå i alle avgjørelser som angår barnet. Dersom det oppstår tvil ved avgjørelser, skal det alternativet som best ivaretar barnet, velges. Bestemmelsen gir uttrykk for at barnets beste skal ha avgjørende vekt ved vurderingen av de ulike tiltakene. To momenter nevnes, henholdsvis stabilitet og kontinuitet. Disse skal ikke nødvendigvis gis avgjørende vekt, men er så viktige at lovgiver ønsket å fremheve dem spesielt i lovteksten.²⁰ Uttrykket ”herunder” viser at listen ikke er uttømmende hva gjelder hvilke momenter som skal vurderes. Det avhenger av den konkrete situasjonen hvilke hensyn eller momenter som er relevante og hvor stor vekt disse innbyrdes skal ha. Nettopp fordi det skal

---

¹⁸ Mattsson, op.cit., s.35.

¹⁹ Se Sandberg, op.cit., s. 50 flg.

²⁰ Ofstad (2004) s. 55.

foretas en konkret vurdering har ikke lovgiver villet legge føringer på momentlisten. Et barn skal få hjelp ut fra dets behov i den aktuelle situasjonen, følgelig blir det lite hensiktsmessig å operere med faste momenter. Hensynet til barnets beste må alltid vurderes konkret ut fra det enkelte barn og situasjonen barnet befinner seg i. Et barn i en omsorgssviktssituasjon vil eksempelvis ha andre behov enn tilfellet vil være ved atferdsvansker.

Hvordan kan man finne frem til barnets beste i den konkrete sak? Mattsson²¹ skriver om hvordan man kan bruke normative og empiriske forhold for å finne frem til barnets beste. Mens man benytter rettskildene for å finne ut hvilke hensyn som er relevante samt hvordan de skal vektlegges (normativt), brukes informasjon om barnet og fra barnet for å finne ut hva som er best for det enkelte individ (empirisk). En kombinasjon og en avveining mellom disse faktorene hvor det blant annet tas hensyn til barnets situasjon, alder, formålet med tiltaket og barnets egen mening, vil kunne være en måte å finne frem til barnets beste på i den konkrete sak. Mattsson fremholder videre at barnets beste kan bestå av to momenter; barnets behov og barnets interesser. Behovet vil være hva utenforstående mener barnet behøver, mens barnets interesser vil fremkomme ved å la barnet selv få ytre seg om sin egen situasjon, et innenfraperspektiv. Barnets uttalerett inngår på denne måten som en del av vurderingen av barnets beste, og det er viktig av hensyn til en helhetlig bedømmelse av situasjonen at man tar det subjektive elementet med i betraktningen.

Enkelte sider ved begrepet kan være problematiske. Eksempelvis kan det være vanskelig og tidkrevende å finne frem til barnets beste. I denne prosessen spør man gjerne barnet selv, og særlig små barn har vanskeligheter med å uttrykke sine ønsker. Dette kommer jeg tilbake til i punktene 4.2.1 og 4.2.2 om uttaleretten. Begrepet er også lite konkret, noe som kan føre til svekkelse av forutberegneligheten. Man kan ikke forutse hvilke faktorer som blir vektlagt, da det avhenger av saken. Nettopp dette er hensyn som må veies opp mot hverandre ved utforming av lovregler som angår viktige forhold i enkeltmenneskers liv.

---

²¹ Mattsson, op.cit., s. 36 flg.

På den ene siden det positive i at hver sak blir vurdert for seg, på den andre siden det positive at lovgiver stiller opp visse momenter som skal vektlegges. En balanse mellom disse hensynene er det ideelle, og slik fremstår også prinsippet i barnevernloven.

Ved helhetsvurderingen er det derfor nødvendig å se hen til flere momenter, uten at det er angitt hvilken vekt disse skal ha i den enkelte sak. Det ville stride mot offentligrettslige regler om saklighet dersom man skulle la et prinsipp med et så vagt innhold styre en avgjørelse i den enkelte sak. Derfor blir hensynet til barnets beste mer å anse som en retningslinje som skal gjennomsyre vurderingsprosessen, samtidig som det er en avveiningsnorm eller tungen på vektskålen i tvilstilfeller.

3.1.3.1 Barnets beste kontra barnets mening

Barnets egen mening vil ofte kunne være en god indikator på hva som vil være til barnets beste. Det vil være i barnets interesse å få uttrykke sin mening i saken av flere grunner, se ovenfor punkt 2.3. Når noe er i barnets interesse, vil det naturlig nok også kunne være til barnets beste. Slik vil retten til uttale, eller mer presist hva barnet mener, være et moment i vurderingen av hensynet til barnets beste.²² Imidlertid er ikke alltid barnets mening sammenfallende med hva som vil være barnets beste. Årsakene til dette kan være blant annet at barnet på grunn av omstendighetene ikke klarer å se sitt eget beste. Ofte vil barnets lojalitet til foreldrene overskygge egne ønsker og behov. Hva som kan bli følgen av en slik potensiell konflikt mellom barnets mening og barnets beste, vil jeg belyse i det følgende blant annet ved å tolke Høyesteretts uttalelser i Rt. 2004 s. 811.

Både i saker etter barneloven og barnevernloven skal barnet få mulighet til å uttale seg. Hva skjer hvis barnets beste tilsier noe annet enn barnets mening? Høyesterett tok stilling til dette i Rt. 2004 s. 811. Spørsmålet her var om det forelå ”særlige grunner” jfr. barneloven § 64, for å kunne endre en samværsavtale. I dette tilfellet gjaldt saken en avgjørelse etter barneloven, men denne problemstillingen vil også gjøre seg gjeldende i

---

²² Se Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 28 og Innst.O nr. 80 (1991-1992) kap. 3.4.

barnevernrett, ettersom reglene om uttale er gitt tilnærmet lik utforming. Derfor har jeg valgt å bruke denne dommen for å illustrere problemstillingen. Tiltak etter barnevernloven kan få alvorlige følger for barnet. Fordi slike tiltak er et av de mest inngripende myndighetene kan iverksette, vil det være alvorlig å unnlate å innhente barnets mening. Det vil nok være mer betenkelig å begå en slik feil i barnevernsaker enn i privatrettslige tvister om samvær eller fast bosted etter barneloven. I denne saken står to hensyn står mot hverandre. På den ene siden barnets rett til å ytre sin mening og på den andre siden beskyttelse av barnet i forhold til at barnet ikke vet sitt eget beste. I denne saken var ikke barnet gitt anledning til å uttale seg i det hele tatt, og spørsmålet var om dette var en saksbehandlingsfeil.

Saken gjaldt endring av avgjørelse vedrørende fast bosted. Lagmannsretten hadde i 2003 fastslått at gutten skulle bo fast hos moren. Faren, som tidligere hadde godtatt omfanget av samværet, krevde senere på året utvidet samværsrett med sønnen. Han hevdet at gutten klart hadde gitt uttrykk for at han ville bo hos faren. For å kunne endre lagmannsrettens avgjørelse, måtte det foreligge særlige grunner, jfr. barneloven § 64 i.f. Både tingretten og senere lagmannsretten kom til at det ikke forelå slike særlige grunner, men ingen av dem hadde innhentet guttens mening i saken. Gutten hadde fylt eller ville fylt 12 år i løpet av året. Faren anket til Høyesterett, da han hevdet det var en saksbehandlingsfeil å ikke la sønnen få mulighet til å uttale seg. Høyesterett kom til at anken måtte forkastes.

Høyesterett uttaler seg i denne dommen mer allment om hvorvidt barnets uttalerett er en ubetinget rett. Høyesterett er nokså klare på at en ny rettssak vil være i strid med guttens beste. I følge lagmannsrettens dom klarer ikke faren å sette seg inn i sønnens situasjon, og å se hans behov for en stabil og forutsigelig hverdag. Det fremgår av dommen at faren i urimelig stor utstrekning hadde tatt kontakt med sønnen (avsnitt 43). På det meste var det tale om 12 telefoner eller SMS-meldinger på en dag. På denne måten hadde gutten blitt trukket ytterligere inn i konflikten mellom foreldrene. For at gutten skulle få en positiv utvikling, var det nødvendig med en forutsigelig og stabil tilværelse, og det ville ikke en ny runde i rettssystemet bidra til.

Videre trekker Høyesterett inn Barnekonvensjonen og barnelovens bestemmelser om barnets uttalerett. Førstvoterende uttaler i avsnitt 37 at et barn skal ha rett til å uttale seg i samsvar med alder og modenhet. Det må uansett gjøres en vurdering av barnets personlige forutsetninger. Til grunn for vurderingen må barnets beste være styrende. Videre uttaler førstvoterende i avsnitt 47: ”Det er ingen tvil om at utgangspunktet etter så vel barnelova § 31 som barnekonvensjonens artikkel 12 er at C skulle høyrast. Etter mitt syn står likevel ikkje dette synspunktet så sterkt der det er tale om endring av samværsordninga i ein ny dom, som det ville ha stått ved den opprinnelige prøvinga. Saka må også i alle tilfelle vurderast i lys av det grunnleggjande prinsippet om barnets beste, slik det er slått fast både i barnelova og barnekonvensjonen.”

Kan man tolke førstvoterende dit hen at han mener uttaleretten ikke gjelder absolutt? I så fall vil det stride mot ordlyden både i barneloven og barnekonvensjonen. Han hevder at retten til å uttale seg alltid må vurderes opp mot barnets beste. Vurderingen av guttens beste behandler Høyesterett i avsnitt 49. Det fremgår at gutten vil ha vanskeligheter med å vurdere om han skal uttale seg eller ikke. Lojalitetskonflikten til foreldrene vil vokse seg enda større hvis han blir presset til å ta et standpunkt. Selv om gutten nærmer seg 12 år eller alt har fylt, og reglene om uttalerett er klare, mener Høyesterett likevel det vil være skadelig for gutten å uttale seg i en ny rettssak. Her veier hensynet til barnets beste tyngre enn lovens ordlyd, noe som samsvarer dårlig med alminnelig rettskildelære, der skal det svært mye til for sette til side en klar lovregel. Hensynet til å beskytte en 12-årig gutt står i denne saken dermed sterkere enn hensynet til å gi ham uttalerett. Det at gutten overfor sin klassestyrer hadde uttalt at han ville flytte til faren, tok ikke retten hensyn til. Hvor mye retten faktisk ville lagt vekt på guttens mening om han fått muligheten til å uttale seg, er et hypotetisk spørsmål, men rettens uttalelse levner liten tvil om at meningen i alle fall ikke ville vært avgjørende for resultatet.

Der barnets mening er kommet frem, vil det være naturlig å vurdere den opp mot barnets beste. Men det virker som om Høyesterett hevder at man skal foreta denne vurderingen for

å avgjøre om barnet overhodet skal gis en uttalerett, altså på et tidligere trinn i saken. Argumentet for å unnlate å innhente barnets mening, var at gutten ikke tålte påkjenningen. Om det kunne være en påkjenning for ham å ikke få mulighet til å uttale seg, tar ikke Høyesterett stilling til. Denne saken fremstår imidlertid som noe spesiell, da den var en endringssak, og spørsmålet var om det forelå særlige grunner. Spørsmålet om motstrid mellom barnets beste og barnets uttalerett var ikke oppe til realitetsbehandling. Men når Høyesterett gir en generell uttalelse som dette, som etter min oppfatning vil stride mot ordlyden i loven, kan resultatet bli at barnets rettsikkerhet i form av uttaleretten, reduseres. I stedet for å styrke barns rettigheter, blir de svekket.

Det gjenstår å se hvordan fremtidige avgjørelser vil bli påvirket av uttalelsene i dommen. I alle tilfeller avviker denne dommen fra resultatet i Rt. 1999 s. 1183. Her opphevet kjæremålsutvalget lagmannsrettens kjennelse om midlertidig avgjørelse i en barnefordelingssak fordi barnet ikke hadde fått si sin mening i samsvar med barneloven § 31. Dette var følgelig en saksbehandlingsfeil. Saken gjaldt en 7-åring som ikke hadde fått anledning til å uttale seg. På dette tidspunktet var barn under 12 år bare gitt mulighet til uttale etter en konkret vurdering ut fra modenhet og utvikling. Det er derfor merkelig at Høyesterett i den siste saken fra 2004, som jo gjaldt en 12-årings rett til uttale, kom til at det ikke var en saksbehandlingsfeil, når meningen til barn fra 12 år, selv før endringen skulle gis stor vekt.

4 Gjeldende rett – regler om uttale

4.1 Internasjonal rett

FNs barnekonvensjon av 20. november 1989 (BK) og Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 4. november 1950 (EMK) ble inkorporert ved lov av 1. august 2003 og gjelder følgelig som norsk lov. Barn hadde nok et tilfredsstillende vern etter norske regler også før disse konvensjonene, men inkorporeringen styrker barns rettigheter ved at man ved motstrid mellom formelle lover og konvensjonsbestemmelser, gir konvensjonene forrang. Dette følger av Menneskerettighetsloven av 21. mai 1999 nr. 30 § 3. Konvensjonene er følgelig trinnhøyere enn både barneloven og barnevernloven. På denne måten er spesielt prinsippet om barnets beste solid forankret i lovgivningen og danner et godt utgangspunkt for å gi barn reelle rettigheter blant annet gjennom uttaleretten.

4.1.1 FNs barnekonvensjon

Barnets rett til å bli hørt i barnevernsaker følger av barnekonvensjonen artikkel 12 1.ledd. Når barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal det få muligheten til å gi uttrykk for disse. Vekten av uttalelsene skal samsvare med barnets alder og modenhet. Dette vil være det samme vurderingstemaet som i bvl. § 6-3, men de norske reglene går lenger i å tilkjenne barn ubetinget rett til uttale, allerede fra 7 års alder.

Barnekonvensjonen gjelder for alle forhold som angår barn, og den er ikke spesielt utformet med tanke på barnevern. Det er imidlertid fastslått i artikkel 12 nr. 2 at retten til uttale blant annet særlig gjør seg gjeldende i administrativ saksbehandling som angår barnet. Grunnen til at dette er fremhevet i konvensjonen, er muligens den grad av alvorlighet barnevernsaker representerer. Offentlig myndighetsutøvelse i form av inngrep i

familielivet, er det mest dyptgripende tiltak som kan iverksettes, og krever derfor regler som kan beskytte de involverte partene mot krenkelser.

Bestemmelsen fastlegger videre at barnet enten selv eller ved hjelp av en representant, skal ha mulighet til å uttale seg. I Norge vil det være barnets advokat eller talsperson som bistår barnet i saken. Se nærmere om barnets talsperson i punkt 4.2.3 nedenfor og hvordan tilsvarende ordninger er utformet i Sverige og England i punktene 5.1.2 og 5.1.3.

4.1.2 Den europeiske menneskerettighetskonvensjon

EMK har ikke egne regler om uttalerett for barn. Her vil uttaleretten fremkomme indirekte gjennom artikkel 8 om retten til et privatliv og familieliv. Saker om barnevern vil derfor kunne angå retten til familieliv, og herunder kommer barnets rett til å uttale seg. Det foreligger få generelle uttalelser fra Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) om barns uttalerett og hvor stor vekt det skal legges på barns mening. En sak av noe eldre dato som kan trekkes frem er Eriksson v. Sweden fra 1989. I denne dommen som ble avsagt med dissens, virker det som om flertallet ikke tar barnets mening i betraktning, selv ikke etter at barnet har truet med å ta sitt eget liv. Mindretallet, derimot, legger stor vekt på at barnet ikke ville flytte tilbake til moren, og at det stilte seg likegyldig til å ha samvær med henne. Siden den gang har barnekonvensjonen blitt vedtatt, og det er derfor sannsynlig at domstolen ville ha vektet barnets mening annerledes i dag.

4.1.3 Sammenfatning

Norge har som tidligere nevnt, vært et foregangsland når det gjelder å tilkjenne barn egne rettigheter. De nåværende norske reglene vil sannsynligvis ivareta barnets uttalerett bedre enn det som følger av internasjonal lovgivning, da de gir barn ubetinget rett til uttale fra 7 år. Problemet med internasjonal lovgivning vil være at bestemmelsene blir vage og skjønnsmessige fordi reglene ofte er et minste felles multiplum av hva man kan enes om. Vekten av uttalelsene vil imidlertid avhenge av barnets alder og modenhet både i nasjonal og internasjonal rett.

4.2 Barnevernloven

4.2.1 Retten til uttale § 6-3

§ 6-3 1. ledd om barns rettigheter under saksbehandlingen, lyder slik:

”Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.”

Formålet med bestemmelsen er å holde barn orientert om saken og sikre dem mulighet til å påvirke avgjørelser som berører dem.²³ Å få informasjon vil således være en forutsetning for å kunne danne seg en mening. Tilsvarende vil barnets mening først kunne klarlegges når det har fått muligheten til å uttale seg. Barna har imidlertid ingen plikt til å uttale seg.²⁴ Dette er viktig å understreke, da det i enkelte tilfeller kan føles som en belastning å måtte ha en formening om saken. Å presse barnet til en oppfatning kan føre til at den egentlige meningen ikke kommer frem. Barnet kan også kanskje føle at utfallet vil gå i dets disfavør hvis det unnlater å uttale seg. Det skal få kunne uttale seg om alle forhold i den pågående konflikten. Det er med andre ord ikke et krav om at barnet må ha en bestemt mening om utfallet.²⁵ Fordelen med denne tilnæringsmåten er at barnet lettere kan gi uttrykk for dets egentlige mening. Ved å bruke åpne spørsmål eller å la barnet fortelle fritt, unngår man å føre samtalen i en bestemt retning. På denne måten kan man få større mengder informasjon om saken, og avdekke opplysninger som ellers aldri ville kommet frem. Dette gir avgjørelsesmyndigheten et bredere materiale å fatte sin beslutning på, samtidig som barnet ikke føler at det blir presset til å ha en bestemt mening. I en samtale mellom barnet og barneverntjenesten, talspersonen eller avgjørelsesmyndigheten, hvor partene både har ulike

---

²³ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) s. 29.

²⁴ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) s. 29.

²⁵ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) s. 63.

forutsetninger og forventninger, kan barnet noen ganger velge å holde tilbake informasjon fordi det tror det vil gagne saken. Det er lett å glemme at også barnet siler sin informasjon, og dette skjer lettere hvis det føler at det ikke har kontroll på situasjonen. Når man derfor informerer det om saken, er det viktig å understreke at det er barnet selv som velger hva det vil uttale seg om. Slik sikres flest mulig opplysninger fra barnets eget perspektiv.

Samtidig vil det være viktig å forklare barnet at det å si sin mening ikke nødvendigvis betyr at saken får et utfall i samsvar med denne. For mindre barn spesielt kan det være forvirrende at avgjørelsen går i motsatt retning av hva det ga uttrykk for. Videre er det sentralt for barnets aksept av avgjørelsen å forklare hvorfor meningen ikke ble så mye vektlagt, hvis det er mulig å finne frem til hvorfor. Et begrunnet vedtak vil naturlig nok være lettere å godta for barnet.

Et mulig problem med retten til uttale er at barnet ikke uttrykker dets faktiske mening. Barn vil ofte svare slik de tror andre vil høre. Dette vil kunne gå på bekostning av barnets reelle ønske og kan være vanskelig å oppdage. I barnevernsaker vil lojaliteten til foreldrene være sterk, selv der foreldrene har begått alvorlige krenkelser mot barnet. Der barn har bodd lenge hos fosterforeldre, vil dette også være en part som barnet ikke ønsker å støte. Barnet kan ofte ytre seg ulikt avhengig av hvem som spør, for å unngå å såre noen. I slike tilfeller er det viktig at barnet kan uttale seg til en nøytral part som ikke har interesser i saken, som for eksempel en talsperson. Mer om ordningen om barnets talsperson, se nedenfor punkt 4.2.3. Andre grunner til at barnets reelle ønske ikke kommer frem, kan for eksempel være at det er engstelig for situasjonen og fremtiden eller forvirret og frustrert over at de ikke blir informert i tilstrekkelig grad. I noen tilfeller har ikke barnet noen spesiell mening om saken eller at det ene bostedet er like greit som et annet. Da vil det kunne være uheldig å tillegge barnet en mening som går i den ene eller andre parts favør. Det å ikke ha noen mening eller å mene at to alternativer er like gode, er også et standpunkt. Konsekvensen av et nøytralt standpunkt hos barnet, vil trolig være at andre momenter får tilsvarende større vekt. Det er da rimelig at man tar mer hensyn til sakkyndiges erklæringer eller talspersonens uttalelse. Gjennom disse kan man også finne ut hvilken vei det er sannsynlig at barnet heller. For avgjørelsesmyndighetene sin del vil det kunne være en ”fordel” at

barnet ikke har noen mening i de sakene der denne klart ville stride mot barnets beste. At barnets mening kolliderer med barnets beste er et vanlig dilemma i mange saker. Se for øvrig punkt 3.1.3.1.

Ansvar for at barnet får informasjon og gis rett til uttale, har det organet som fatter avgjørelse i den enkelte sak.²⁶ I alvorlige barnevernsaker vil det som oftest være fylkesnemnda. I de tilfeller hvor barnet ikke tidligere i saken har fått kommet til orde, må fylkesnemnda avhjelpe dette, ved for eksempel å oppnevne en talsperson, jfr. barnevernloven § 7-4. Der avgjørelsesmyndigheten ikke selv har gjennomført samtaler med barnet, er det viktig at det klarlegges om barnets mening har blitt fortolket underveis. Dette kan være et problem både i forhold til bruk av sakkyndige, men særlig ved bruk av talspersoner. Denne problemstillingen drøftes nærmere under punktet om barnets talsperson.

Barnets mening skal i følge bestemmelsens annet punktum vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet. Det blir en konkret vurdering i hver enkelt sak. Jo eldre og mer modent barnet er, desto større vekt skal meningen gis. For å klarlegge barnets mening er man avhengig av at barna har evne til å kommunisere, og for det andre at de har evne til å uttrykke vilje og følelser i tilstrekkelig grad. Dette øker med alderen. Små barn kan i liten utstrekning reflektere over eller beskrive sine interesser. Da kan man ta i bruk andre metoder for å finne frem til dets ønsker; blant annet kan dette gjøres ved å observere barnets atferd. Se mer om dette nedenfor i punkt 4.2.2. Barnets mening vil ikke nødvendigvis være av avgjørende betydning, men er ett av flere momenter som skal tas med i en helhetsvurdering. Andre tungtveiende grunner kan føre til et annet resultat.

4.2.2 Senking av aldersgrensen fra 12 til 7 år

For å oppfylle forpliktelsene etter barnekonvensjonen artikkel 12 på en bedre måte, ble grensen for uttalerett i barnevernsaker i 2003 senket fra 12 til 7 år. Dette skjedde samtidig

---

²⁶ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) s. 62 og 63.

med inkorporeringen av konvensjonen i norsk rett. Formålet var å synliggjøre artikkel 12 i barnekonvensjonen. Endringen bestod i å gi barn fra 7 års alder og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, rett til informasjon og rett til å uttale seg i saker som angår dem.

§ 6-3 slik den lød før endringen:

”Et barn skal informeres og tas med på råd når barnets utvikling, modenhet og sakens art tilsier det. Er barnet fylt 12 år, skal det alltid få si sin mening før det blir truffet vedtak om plassering i fosterhjem, institusjon eller om senere flytting. Det skal legges vekt på hva barnet mener.”

Bakgrunnen for endringen bunnet i en tvil om kriteriene i barnvernloven § 6-3 (om barnets utvikling, modning og sakens art) innebar en høyere terskel enn i barnekonvensjonen artikkel 12.²⁷ Her var kriteriet at barnet kunne få uttale seg når det ble i stand til å danne egne synspunkter. I tillegg fremgikk det at artikkel 12 hadde et videre anvendelsesområde enn den nasjonale lovgivningen. Artikkel 12 gav barnet uttalerett i alle forhold vedrørende det, mens § 6-3 hadde begrensningen ”når sakens art tilsier det.” Bestemmelsen innskrenket også uttaleretten for barn over 12 år. De var bare gitt ubetinget uttalerett i saker angående plassering i fosterhjem og institusjon. I alle andre saker var det overlatt til skjønn om barnet skulle gis anledning til å uttale seg.

Departementet mente at grensen på 12 år var for høy i barnevernsaker, da beslutningene kunne medføre alvorlige inngrep for barna.²⁸ Praksis viste at 12-årsgrensen fungerte som en absolutt grense for når barnet ble hørt. Dette var ikke i tråd med formålet bak bestemmelsen i konvensjonen.

Det var to alternative måter å utforme bestemmelsen på. Enten som en ren skjønnsmessig bestemmelse eller at barn over en viss alder skulle gis en ubetinget rett til uttale. Lovgiver

---

²⁷ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) s. 29.

²⁸ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) s. 29.

landet på en kombinasjon som innebar at man skulle operere med en nedre grense, samtidig åpnet man adgang for at barn under denne grensen kunne gis uttalerett etter en konkret vurdering. For de yngre barna skulle kriteriet nå være at de var i stand til å danne seg egne synspunkter, altså tilsvarende kriterium som i konvensjonen. Ved å velge en slik utforming vil flest barn få muligheten til å bli hørt. Samtidig unngår man problemet med ulik praksis ved de ulike barnevernkontorene, og at uansett alle barn over 12 år blir behandlet likt.

Lovgiver gikk for en grense på 7 år for uttale. Ettersom barn er så ulike i utvikling og modenhet, er det vanskelig å finne en alder som både tar hensyn til at de minste barna får komme til orde og at det er barnets reelle mening som kommer frem. Først ved 6-7 års alderen når barn et kognitivt nivå som gjør dem i stand til å vurdere situasjoner og komme med egne synspunkter.

Hensiktsmessigheten ved en uttalerett fra 7 år, er diskutert.²⁹ Blant annet er det å skulle snakke med barnet, en stor utfordring for de voksne. Selv om vedkommende har faglig kompetanse og erfaring med barn, vil det være problematisk å finne frem til barnets mening. I enkelte saker er det ikke sikkert barnet har noen synspunkter, det forstår ikke situasjonen eller kanskje prøver å fortrenge utfallet i saken ved å unngå å snakke. I andre saker vil barnet oppleve representanten fra barnevernet som en trussel, og ikke som en person som prøver å hjelpe. Dette kan skape hindringer for samtalen, og barnet vil føle seg underlegent. Å komme i forsvarsposisjon kan gjøre ubalansen i maktforholdet enda større og forsterke konfliktnivået i saken.

Et annet problem i forhold til å gi barna uttalerett fra 7 år, er det faktum at det blir for mange voksne å forholde seg til for så små barn. Samtalene innebærer at barna må fortelle om sine innerste tanker om til dels personlige forhold, og dette vil være mer problematisk jo mindre barna er. Belastningene av å bli trukket inn i saken på en slik måte kan derfor være større enn fordelene ved å få uttale seg.

---

²⁹ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) s. 30 flg.

Dersom konflikten har vært langvarig, har ofte barnet blitt spurt flere ganger om sine opplevelser av situasjonen. At man stadig må rippe opp i vanskelige følelsesmessige hendelser, vil kunne være spesielt negativt for små barn, da de føler seg presset til å endre synspunkt, fordi de tror dette er det riktige å si. Et vedvarende påtrykk for å finne frem til barnets mening ved gjentakende spørsmål kan også medføre at barnet føler at det ikke blir lyttet til og tatt på alvor. Dette kan igjen resultere i at barnet trekker seg unna og lar være å si hva det mener.

Bestemmelsen om at barn under 7 år, som er i stand til å danne seg en mening, skal høres, kan by på noen problemer i forhold til å finne ut hva deres egentlige mening er. Selv der barnet klart gir uttrykk for hva det vil, kan det være vanskelig å vite om dette kommer fra dem selv eller andre. Da må man prøve å finne ut hva det ønsker gjennom å studere dets atferd. Dette vil være en mer indirekte måte, men kan fortelle vel så mye om barnets følelser enn ved å bruke en verbal uttrykksform. Uansett verbal eller nonverbal atferd, skjer det en tolkningsprosess hos personen som observerer barnet, og man løper en risiko for at denne personen tolker signalene galt. Dette er en feilmargin man må regne med, ettersom det ikke vil være andre og bedre måter for å få frem barnets mening på. Å observere barnets atferd er ikke bare relevant ved små barn, men kan også hjelpe til å bekrefte eller avkrefte om større barn sin mening er uttrykk for et reelt ønske.

4.2.3 Barnets talsperson § 7-4

Uttaleretten for barnet i fylkesnemndas behandling av saken er knyttet opp mot barnets talsperson. Ordningen med barnets talsperson ble innført i barnevernloven 1.januar 1994, § 7-4. Et flertall i Forbruker- og administrasjonskomiteen ønsket å styrke rettssikkerheten for barn utover det som fulgte av vedtagelsen av barnevernloven av 1992.³⁰ Da det ofte viste seg i barnevernsaker at barnet og foreldrenes interesser ikke var sammenfallende, ønsket man en uttalelse fra en person som stod barnet nær, men som ikke var direkte

---

³⁰ Ot.prp. nr. 104 (1992-93) s. 10.

involvert i saken. Sakene var også preget av fosterforeldrenes og barneverntjenestens synspunkter. Med disse ulike interessekonflikter, var det ønskelig med noen som kunne se saken fra barnets ståsted. Dette var også i tråd med det overordnede prinsippet om barnets beste. Man ville finne ut hva som ville være det beste for dette barnet i akkurat denne situasjonen. Talspersonens oppgave skulle være å formidle barnets ønsker, men også selv å foreta en selvstendig vurdering, selv om denne kunne stride mot barnets oppfatning.

I følge forskriften om barnets talsperson § 1 er det kun ved behandling i Fylkesnemnda at det kan oppnevnes en talsperson for barnet. Det finnes ingen tilsvarende regel for behandling i domstolene. Barne- og likestillingsdepartementet opplyser at det verken den gang eller senere har vært vurdert å innføre en slik ordning ved domstolenes overprøving av fylkesnemndsvedtak.³¹ I forarbeidene³² er det uttalt at interessekonflikter særlig vil gjøre seg gjeldende i fylkesnemnda, men dette er ikke videre begrunnet. Barnets situasjon kan ofte endre seg fra fylkesnemnda til retten, og vedkommende kan føle seg enda mer fremmed ved en rettslig prosess. Det er derfor er litt merkelig at lovgiver mener behovet faller bort ved en overprøving i domstolsapparatet. Talspersonene kan imidlertid føres som vitner dersom saken ender i domstolsapparatet. For å sikre seg at saken blir godt nok opplyst og få klarlagt hvordan barnet har reagert på eventuelt nye forhold i saken, er det mulighet for at partene kan enes om at den tidligere oppnevnte talspersonen skal ha en ny samtale med barnet.

§ 7-4 er ingen rettighetsbestemmelse for barnet, jfr. ”kan”. Det er opp til fylkesnemndas leder å vurdere om behovet for talsperson er til stede i den enkelte sak.³³ Det kan oppnevnes talsperson i alle saker som faller inn under fylkesnemndas avgjørelsesområde, jfr. barnvernloven § 7-2, men behovet vil være størst i saker som gjelder alvorlige inngrep, eksempelvis omsorgsovertakelse. Etter samtale med ulike fylkesnemnder i landet, viser det seg at praksisen vedrørende oppnevning av talsperson er noe varierende, men som

---

³¹ Etter telefonsamtale med Barne- og likestillingsdepartementet.

³² Ot.prp. nr. 104 (1992-1993) s. 10.

³³ Forskriften § 1.

hovedregel oppnevnes talsperson i alle typer saker for barn mellom 7 og 15 år. Det foretas imidlertid alltid en konkret vurdering, og anser man at barnets mening er tilstrekkelig fremkommet forut for behandlingen, for eksempel gjennom sakkyndige, kan det gjøres unntak. Materialet fylkesnemnda får fra barneverntjenesten er derfor av sentral betydning, og det er viktig at denne informasjonen gir nemndas leder et godt grunnlag for å treffe avgjørelsen om oppnevning. Barneverntjenesten bør derfor gi sitt syn på hvorvidt de mener behovet for talsperson er til stede, hvordan barnet til nå i saken har fått anledning til å uttale seg og om barnet selv har ytret et ønske om en talsperson. Utfallet av vurderingen beror følgelig på hvordan barnet har kommet til orde tidligere i saken, og dette varierer selvsagt mye fra sak til sak. Fylkesnemnda i Troms og Finnmark oppnevner uten unntak talsperson, uansett hva som fremkommer av barneverntjenestens vurdering. Her oppnevnes også talsperson for yngre barn, dersom det for eksempel er tale om to søsken på 6 og 8 år. Dette samsvarer også med retningslinjene om barnets talsperson til § 1.³⁴ Unntaket vil være i de tilfeller der barnet uttrykkelig ikke ønsker en talsperson. Det skal ikke bli presset på ytterligere personer, og uansett plikter ikke barnet å snakke med vedkommende.

4.2.3.1 Hvem kan oppnevnes som talsperson?

Det stilles videre visse krav til hvem som kan oppnevnes som talsperson. Fylkesnemndas leder skal utarbeide en liste over aktuelle personer, som skal ha erfaring med barn.³⁵ Dette kan være lærere, førskolelærere eller personer med sosialfaglig bakgrunn. I enkelte tilfeller kan personer som barnet har et særlig tillitsforhold til, for eksempel en støttekontakt eller tilsynsfører, være aktuelle. Det er imidlertid en forutsetning at denne personen er uavhengig av barneverntjenesten.³⁶ Personer i barnets nærmeste familie eller barnets fosterforeldre er ikke egnet som talspersoner, da utfallet i saken kan ha betydning for disse. Talspersonordningen skal derfor bidra til at barnet føler seg mer komfortabel med situasjonen, slik at det kan gi uttrykk for sine egne synspunkter uten å måtte havne i

---

³⁴ Retningslinjer til lov om barneverntjenester av 17.07.92, til § 1.

³⁵ forskriften § 2.

³⁶ Retningslinjer, til § 2 og 3.

lojalitetskonflikt til foreldrene og andre nærstående. I noen tilfeller vil det være mest hensiktsmessig at talspersonen kjenner barnet fra før, kanskje spesielt når det gjelder yngre barn. Andre ganger vil det være best at talspersonen er ukjent for barnet. Barnet vil lettere kunne uttale seg fritt, uten hensyn til lojalitet, når vedkommende er ukjent og ikke skal ha noen relasjon til det i fremtiden.

4.2.3.2 Talspersonens rolle

Talspersonen skal etter samtale med barnet fremstille saken fra barnets synsvinkel samt gi sin selvstendige vurdering av saken. Vedkommende innkalles til fylkesnemndas forhandlingsmøte og gir en muntlig rapport her. Dette følger av forskriften § 4. For å ivareta barnets rettsikkerhet best mulig, kan være hensiktsmessig å presisere hva som videreformidles fra barnet og hva som er egne vurderinger av situasjonen. I enhver videreformidling skjer en tolkningsprosess. Det kan derfor være vanskelig å formidle uttalelsen fra barnet objektivt. Det er også viktig fra talspersonens side å klargjøre på hvilke punkter egen oppfatning av situasjonen strider mot barnets utsagn. En talsperson vil ikke ha noe å tape eller vinne på å formidle sin mening, og er derfor godt egnet til denne oppgaven.

Vedkommende er ikke sakkyndig og kan heller ikke utøve partsrettigheter på vegne av barnet. Dette innebærer blant annet at talspersonen ikke kan bringe fylkesnemndas vedtak inn for domstolene. Dersom det er oppnevnt en advokat i saken, skal det som hovedregel ikke oppnevnes en talsperson.³⁷ Barnet opptrer da som part og kan gjøre partsrettigheter gjeldende, med bistand fra sin advokat, hvis oppgave er å ivareta barnets interesser.

Talspersonen skal, som nevnt ovenfor, gi sin selvstendige vurdering av saken i tillegg til å fremstille saken fra barnets synsvinkel. Av den grunn kan vedkommende ikke likestilles med advokat. Hvis talspersonen kommer til at barnets beste er noe annet enn hva barnet selv har ytret, vil vedkommende måtte fortelle dette i nemnda. Men da bør det, som sagt ovenfor, presiseres klart med hvilken tunge talspersonen taler. Det vil også, i forkant av

---

³⁷ Retningslinjer, til § 1.

samtalen med barnet, være svært viktig å informere barnet om at talspersonens oppgave også vil være å gi en selvstendig vurdering, slik at barnet ikke i ettertid føler seg lur. Man kan for eksempel tenke seg at barnet tror talspersonen uansett skal støtte deres mening. Poenget er at barnet må få opplyst hva som er forutsetningene for samtalen, slik at det kan være selektivt i forhold til hvilken informasjon det gir.

4.2.3.3 Mulige hindringer talspersonen møter i sitt arbeid

Et problem talspersonen kan møte, er at barnet sier sin mening, men at denne ikke må sies videre. Hvordan skal talspersonen forholde seg i en slik situasjon? Det vil kanskje avhjelpest ved at talspersonen i forkant av samtalen forteller barnet hva hans eller hennes mandat er, jfr. ovenfor. Hvis talspersonens oppfatning i denne situasjonen er sammenfallende med hva barnet mener, vil det være uproblematisk. Omvendt vil det være mest i overensstemmelse med ordningens formål at talspersonen bør ta mest hensyn til barnet, og unngå å videreformidle informasjonen. På denne måten ivaretas barnets behov for medbestemmelse best. Dette er imidlertid en vanskelig avveining for talspersonen, og ettersom situasjonene er så ulike, vil være vanskelig å si noe mer generelt om problemstillingen.

Et annet problem ved ordningen kan være den knappe tidsrammen. Som oftest vil talspersonen kun bruke et fåtall timer sammen med barnet.³⁸ Dette kan selvsagt variere med alderen til barnet, hvor modent det er, om det har forstått hensikten med samtalen og om det allerede har gjort seg opp en klar mening. Talspersonens personlige oppfatning av sin oppgave, hvor opptatt vedkommende er av å få frem en mening hos barnet og ikke minst hvilken erfaring han eller hun har, kan også virke inn på hvor mange samtaler som gjennomføres. Sannsynligheten er derfor stor for at man ikke blir ordentlig kjent og fortrolig med barnet. Det tar tid å bygge opp tillit og klare å få god kontakt med et ukjent barn. Når man endelig har fått bygget opp en relasjon, vil kanskje talspersonens oppgave være avsluttet, og vedkommende forsvinner ut av bildet. Spesielt hvis avgjørelsen går i mot

---

³⁸ Moldestad (1998) s. 39-40.

barnets mening, kan barnet og talspersonen føle at samtalene var til liten eller ingen nytte, og dette kan svekke tilliten barnet har til ordningen.

Talspersonen skal, som tidligere nevnt, gi sin selvstendige vurdering av hva den tror vil være best for barnet. Dette kan være vanskelig av flere grunner. Foruten den knappe tiden, kjenner man kanskje ikke saken godt nok eller barnet man skal snakke med. Grunnlaget for å gjøre seg opp en mening, kan ofte da være tynt, og derfor vil nok mange talspersoner være litt tilbakeholdne med å ytre seg om dette. De vil først og fremst legge vekt på å få frem en mening hos barnet og videreformidle denne, og skyve den subjektive oppgaven i bakgrunnen. Dette vil også være i tråd med formålet bak ordningen, nemlig å kunne finne frem til det barnet mener, ikke nødvendigvis en fortolkning fra en utenforstående som har minimal kjennskap til saken. Begrenser man oppgaven til en nøytral fremstilling av hva barnet har sagt, kan man også lettere unngå å påvirke det eller støte barnets nærstående. Men det er viktig at man ikke setter egne bekvemshensyn foran barnets behov for en nøytral person som kan formidle ens tanker. Det kan ofte være vanskelig for barnet å gi en annen versjon enn foreldrenes, men med talspersonen som talerør kan det være lettere å være ærlig. Hovedoppgaven er å hjelpe barnet, ikke å beskytte foreldrene. Dette er det viktig å holde fokus på dersom man føler det er vanskelig å unngå å såre foreldrene ved fremføringen av barnets mening. Noe annet vil være å legge frem barnets mening på en måte som verner barnet mot uønskede reaksjoner fra foreldrene i ettertid. Det er mange måter å videreformidle en mening på. Er man redd for slike konsekvenser som nevnt ovenfor, vil det, i enkelte tilfeller være gunstig å beskytte barnet ved å kanskje la deres mening fremstå som talspersonens egen vurdering.

5 Fremmed rett

5.1.1 Generelt

I denne oppgaven vil jeg sammenlikne de norske reglene om barns uttalerett med tilsvarende bestemmelser i Sverige og England. Fordi landenes regelverk er ulikt oppbygd, vil noen ha bestemmelsene om uttaleretten innbakt i partsreglene om kontradiksjon. Denne oppgaven konsentrerer seg kun om uttaleretten, men det vil være uunngåelig å skille ut uttaleretten hvis reglene er sammenvevde. Dette resulterer i at sammenlikningen ikke alltid utelukkende omhandler uttalereglene. Videre er det viktig å være klar over at landene definerer begreper ulikt, for eksempel har det norske partsbegrepet et annet innhold enn i de to andre landene. Dette kommer jeg tilbake til. Nedenfor følger en kort beskrivelse av hvilke lover som gjelder for saker om barnevern i disse to landene. Siden tar jeg for meg hvordan reglene er utformet i Sverige og England, og til slutt en sammenlikning. Jeg vil da benytte meg av det jeg har sagt om norske regler tidligere i oppgaven.

De svenske reglene om barnevern er hovedsakelig oppbygd på samme måte som i Norge. I Sverige gjelder *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52)*, forkortet LVU, sammen med *Socialtjänstlagen (2001:453)*, forkortet SoL. LVU tilsvarer vår barnevernlov, mens SoL best kan sammenliknes med sosialtjenesteloven i Norge, og supplerer LVU.

Engelsk og norsk rett er vanligvis sjelden sammenlignbar fordi rettssystemene er så ulike. Selv om England følger Statute Law, lover som gis av parlamentet, er innslaget av Common Law, sedvanebasert rett, betydelig.³⁹ Common Law ble utviklet på 1100-tallet, og

---

³⁹ *Jusleksikon* (1999) s. 48 og 275.

er et sentralt element i retten i mange engelsktalende land.⁴⁰ For å klarlegge innholdet i en rettsregel, må man derfor ha god oversikt over tidligere rettsavgjørelser på det aktuelle området. Dette kan være en potensiell hindring i en sammenlikningsprosess for en oppgave med begrenset omfang, men for barnevernrettens vedkommende er mye nedfelt i lovverket. Av den grunn vil det ikke utgjøre en hindring her. Reglene i de to landene er heller ikke så ulike som man kunne tro. Spesielt gjelder dette for reglene om barnets representanter som er bygget over samme lest. Da man skulle utarbeide regler om barnets talsperson i Norge, ble de engelske reglene til en viss grad brukt som mønster.⁴¹ Følgelig vil de engelske barnevernreglene være et egnet sammenlikningsobjekt.

Barnevernrettslige regler i England uttrykkes gjennom Acts of Parliament, som er lover vedtatt av nasjonalforsamlingen, og gjennom case law, som er tidligere avgjørelser.⁴² Presisering og utvikling av reglene skjer fortrinnsvis gjennom case law. England skiller mellom *private child care* og *public child care*, henholdsvis privat- og offentligrettslige forhold vedrørende barn, men reglene er inntatt i samme lov.⁴³ Denne loven er Children Act 1989. Dette til forskjell fra Norge hvor vi har separate lover om barnevern og barnerett. Children Act suppleres av *statutory instruments*, som er regler utarbeidet av forvaltningen.⁴⁴ Dette kan best sammenliknes med forskrifter her i landet, og er hovedsaklig prosessuelle bestemmelser. Nasjonalforsamlingen har i likhet med ordningen i Norge delegert sin lovgivningsmyndighet til lavere organer. *The Family Proceedings Rules 1991, SI 1991/1247*, særlig *Part IV (Proceedings under the children act 1989)*, er den av *statutory instruments* som vil stå mest sentralt i forhold til barnevern. Denne utfyller reglene i Children Act.

---

⁴⁰ *Jusleksikon* (1999) s. 48.

⁴¹ Se Ot.prp. nr. 104 (1992-1993) s. 10 flg.

⁴² *Jusleksikon* (1999) s. 47.

⁴³ Mattsson, op.cit., s. 100.

⁴⁴ Mattsson, op.cit., s. 100.

5.1.2 Svensk rett

5.1.2.1 Hvordan er reglene om barns uttalerett utformet i Sverige?

Reglene om barns uttalerett er kommet til uttrykk både i SoL kapittel 11 § 10 og i LVU § 36. Barn som har fylt 15 år har rett til selv å uttale seg uten en representant (da det har full rettslig handleevne), mens barn under denne alderen bør høres dersom det kan være til nytte for utredningen og det antas at vedkommende ikke tar skade av det, jfr. SoL § 10 2. ledd og LVU § 36 3. ledd. Ingen av disse reglene gir uttrykk for en ubetinget rett for barn under 15 år til å uttale seg, jfr. ordet ”bör”. Vilkårene ”til nytte for utredningen” og ”antas at barnet ikke tar skade av det” må være oppfylt før man tar stilling til om barnet bør få uttale seg. Det vil være stor forskjell på et barn på 5 år og et barn på 14 år når det gjelder evnen til å danne seg egne synspunkter og forstå rekkevidden av saken. Det kan derfor virke litt rart at lovteksten selv ikke uttrykker hvordan denne vurderingen skal fortas. I forarbeidene er det derimot sagt at barnets alder, modenhet, stedfortrederens oppfatning av om barnet bør bli hørt samt hvilken betydning saken har for barnet, er momenter som skal tas i betraktning.⁴⁵ Momentene alder og modenhet er også inntatt i SoL kapittel 3 § 5 2. ledd, som samsvarer med FNs barnekonvensjon artikkel 12. Denne supplerer som tidligere nevnt LVU. Videre i SoL heter det også at i en sak om barnet, skal barnets mening så langt det er mulig, klarlegges. Ifølge forarbeidene skal bestemmelsen ikke forstås slik at barnet skal presses til å ha en mening eller sette barnet i vanskelige valg situasjoner.⁴⁶ Det kan ofte forekomme der foreldrene og barnet har motstridende interesser.

Faren for at barn under 15 år ikke får muligheten til å uttale seg er ganske stor når det opereres med ”nytte” og ”skade”- vilkår. Informasjonen som kommer fra barnet, må i følge LVU § 36 3. ledd være til nytte for utredningen for at det skal få uttale seg. Dette kan hindre at saken blir godt nok opplyst. For det første kan det være vanskelig å vite hvilken informasjon barnet sitter inne med, for det andre om denne informasjonen er til nytte. Hvor stor nytteverdien er, kan man ikke vite før barnet har fått uttale seg. Poenget er at det kan

---

⁴⁵ Mattsson, op.cit., s. 228.

⁴⁶ Mattsson, op.cit., s. 228 og 229.

være svært vanskelig å foreta denne vurderingen i forkant. I tillegg kan ordningen også føre til at når barnet først er gitt rett til å uttale seg, så kan det ikke uttale seg om hva det vil, men bare enkeltheter i saken eller det utrederen spesifikt ønsker å få svar på.

5.1.2.2 Hvordan representeres barnet i saken?

Barn uansett alder er part i saker etter LVU. Partene er innsynsberettiget og myndighetene har opplysningsplikt overfor dem, jfr. SoL kapittel 11 §§ 7,8 og 9. Her henvises det til bestemmelsene i förvaltningslagen (1986: 223) om de alminnelige partsrettighetene. Selve partsbegrepet er imidlertid ikke definert i loven. Selv om barnet er part, mangler det rettslig handleevne før det blir 15 år. I barnevernsaker blir det derfor alltid oppnevnt en offentlig ”biträdare”, som er en juridisk representant for barnet, jfr. LVU § 39. Denne personen, som oftest en advokat, skal hjelpe barnet til å ivareta sine partsinteresser i saken. Hvis barnet er under 15 år, fyller vedkommende også rollen som barnets stedfortreder (ställeföreträdare), jfr. § 36. Unntaksvis er det foreldrene som er barnets stedfortreder. Dette er særlig i tilfelle hvor deres interesser er sammenfallende, se § 39 2. ledd.

Stedfortrederens oppgave vil være å ivareta barnets interesser. Dette innebærer både å ta hensyn til barnets beste og å finne frem til barnets mening.⁴⁷ I følge SoL kap. 3 § 5 2. ledd skal det tas hensyn til barnets alder og modenhet. Det innebærer at barnet skal få stigende autonomi med alderen. I hvilken grad barnet komme til orde, vil derfor i mangel av klare regler for når barnet skal høres, avhenge mye av stedfortrederen. Vedkommende skal gi uttrykk for de synspunktene barnet har. Dersom disse ikke samsvarer med stedfortrederens oppfatning, skal han legge frem det han tror er til barnet beste. På samme måte har han mulighet til å anke saken, selv om barnet ikke ber om det, hvis han mener det er i tråd med barnet beste.⁴⁸

---

⁴⁷ Mattsson, op.cit., s. 186.

⁴⁸ *Barnevern, fylkesnemnder og rettsikkerhet* (2002) s. 250.

Når det offentlige ”bitrådet” også fungerer som stedfortreder, kan det være vanskelig å skille oppgavene. Som juridisk representant skal det hovedsakelig forsvare barnets mening, men samtidig må det ta hensyn til hva som vil være barnets beste, i rollen som stedfortreder. Noe barnet sier til juristen i rollen som offentlig ”bitråde”, kan brukes i mot det, der juristen opptrer som stedfortreder og skal vurdere barnets beste. Det vil derfor være en ulempe med ordningen at en person har flere roller.

Barn over 15 år har fulle partsrettigheter og full rettslig handleevne, og trenger derfor ingen stedfortreder, jfr. LVU § 36 1. ledd. Men det likevel mulighet til å ha med seg en ”bitråde” til å føre saken for seg.⁴⁹ Denne behøver ikke ha juridisk utdannelse, men personen blir imidlertid vurdert av retten hvorvidt vedkommende er skikket til å ivareta interessene og føre saken på en god måte.⁵⁰

5.1.3 Engelsk rett

5.1.3.1 Hvordan er reglene om barns uttalerett utformet i engelsk rett?

Reglene om uttalerett er implisitt kommet til uttrykk i Children Act section 1(3), der det stilles et krav om at barnets ønsker og følelser skal tas hensyn til i den rettslige prosessen. Dette innebærer at barnet må få mulighet til å bli hørt, men gir ingen hentydninger på hvordan eller fra hvilken alder uttaleretten gjelder. Reglene om uttaleretten er således ikke knyttet opp mot en bestemt alder, men det vil derimot bli foretatt en vurdering av om barnet er modent nok til å gi en egen uttalelse, med andre ord, utelukkende en skjønnsmessig vurdering.

---

⁴⁹ Mattsson, op.cit., s. 187.

⁵⁰ *Barnevern, fylkesnemnder og rettsikkerhet* (2002) s. 250.

5.1.3.2 Hvordan representeres barnet i saken?

I engelsk lovgivning er barnet part i saken uavhengig av alder og det nyter dermed fulle partsrettigheter hva gjelder innsyn og kontradiksjon.⁵¹ Det engelske systemet opererer med dobbel representasjon av barnet i barnevernsaker. I tillegg til advokat oppnevnes en person som skal sørge for at barnet får tilstrekkelig informasjon om saken, en "children's guardian", (heretter kalt barnets guardian). Dette følger av Children Act 1989 part IV section 41.1. Advokatens oppgave vil bestå i å gi uavhengig juridisk bistand til barnet og representere dets syn overfor motparten. Mens advokaten vil være talsmann for barnets syn på saken, forsøker barnets guardian å finne frem til barnets behov og interesser, samt å presentere sin vurdering av hva som vil være barnets beste i saken. Barnets guardian har også en lovfestet plikt til å sørge for at barnet får innsyn⁵² og forstår innholdet av saksdokumentene, se The Family Proceedings Rules 4.11 (8). Ellers i 4.11 fremgår også at begge samarbeider for at barnets behov og interesser utredes og ivaretas under behandlingen av saken. I fellesskap vurderer de hvorvidt eller hvordan barnet skal uttale seg i saken. Dette avhenger av barnets modenhet og den konkrete situasjonen. Hvordan barnet vil reagere på å høre andre uttale seg og hvordan det vil være for barnet å se foreldre og søsken igjen i en slik ramme, er spørsmål det tas stilling til. Det er for øvrig mest vanlig at barnet uttaler seg indirekte gjennom sin guardian⁵³. Det er imidlertid retten som tar den endelige avgjørelsen om hvorvidt barnet selv skal få opptre i forhandlingen.⁵⁴

---

⁵¹ At barnet er part fremgår indirekte av The Family Proceedings Rules 4.7(1). Rett til dokumenter fremgår blant annet av 4.8(3).

⁵² Barnes guardian har rett til innsyn i dokumentene i saken, se eksempelvis Children Act part IV section 42 om innsyn i de lokale myndigheters dokumenter.

⁵³ Mattsson, op.cit., s. 243.

⁵⁴ Mattsson, op.cit., s. 244.

5.1.4 Sammenlikning

5.1.4.1 Reglene om uttale

Når det gjelder de konkrete reglene om uttalerett er Sveriges regler bygget opp på samme måte som i Norge, vet at man først har satt en klar grense (på 15 år), og siden, for yngre barn opererer med en skjønnsmessig vurdering hvor to momenter er nevnt; til nytte for utredningen og ikke til skade for barnet. I Norge, er grensen på 7 år, mens yngre barn etter en vurdering kan få uttale seg. Betydelig lavere grense her i landet, men på en annen side har ikke barnet partsrettigheter uansett alder. Det får det først ved fylte 15 år, og da er det en advokat som hovedsakelig tar seg av representasjonen. I England er ikke barnets uttalerett uttrykt eksplisitt, men har retten en plikt til å synliggjøre barnets interesser i saken. Her tas det hensyn til case law, tidligere rettspraksis, når det vurderes om barnet har oppnådd tilstrekkelig modenhet, samtidig samrår man seg med barnets guardian.

Hvilken ordning som er mest gunstig for barn generelt vil nok avhenge av hvor utviklet det er. Alderen til barnet vil kun gi en indikasjon på hvor modent det er, og barn utvikles i ulikt tempo. Å sette en aldersgrense kan derfor være vanskelig, og det er ikke gitt at et barn gir en mer konsekvent uttalelse fordi det er noen år eldre. På en annen side er det av hensyn til forutberegnelighet positivt med en nedre grense. Opererer man kun med skjønnsmessige vilkår for et større aldersspenn, som i England, er det åpenbart at uttaleretten til de eldste i denne gruppen kan stå i fare for å bli meget begrenset. Selv om praksis i England og til dels også Sverige nok viser at disse som oftest blir hørt, er det likevel den lovfestede regelen man må ta utgangspunkt i som sammenlikningsobjekt. Når det gjelder de yngre barna, under skolealder, vil nok ordningene kanskje ikke ha potensial til å slå så ulikt ut. Her vil regelen være den samme i alle de tre landene; at man foretar en skjønnsmessig vurdering av barnet. Skal man ta hensyn til forutberegneligheten vil nok både den norske og svenske modellen ha et fortrinn, siden disse gir barnet en ubetinget rett til uttale fra en bestemt alder. Spesielt vil de norske reglene være fordelaktige fordi alle barn fra 7 år er gitt en ubetinget rett til uttale, mens etter svenske regler kan resultatet etter en vurdering bli at barnet ikke får ytre sin mening.

5.1.4.2 Partsstilling og partsrettigheter

Både det engelske og det svenske systemet tilkjenner barnet partsrettigheter uansett alder og sakstype. Partsbegrepet i engelsk rett er innholdsmessig sett det samme som i svensk rett, mens det norske skiller seg ut. I Norge får ikke barnet partsstilling før det er 15 år, men da får det samtidig rettslig handleevne. I Sverige mangler barn under 15 år rettslig handleevne. Før denne alder er det avhengig av en stedfortreder til å representere seg i retten. Fra 15 år skjer store endringer i den rettslige handleevnen og barnets autonomi. Fra nå av kan den unge handle selv uten offentlig ”biträdare”. Vedkommende har full autonomi fra dette tidspunktet. Barn under 15 år får autonomi gjennom sin stedfortreder, men mye vil avhenge av personen som representerer barnet, i hvilken utstrekning det får utøvd sine rettigheter. Man kan spørre seg hva som er fordelene med å gi barnet partsstilling, uten at det følger med rettslig handleevne. Hva vil i realiteten være forskjellen på det svenske og norske systemet? Forskjellen vil gjelde barn under 15 år. I Sverige har disse full innsynsrett i sakens dokumenter, men som nevnt vil det komme an på stedfortrederen hvor mye denne er villig til å la barnet ta del i saken. I Norge vil retten til dokumentinnsyn følge partsstatusen, og ikke aktualiseres før ved fylte 15 år.

5.1.4.3 Representantenes rett til dokumentinnsyn

Oppgavene til barnets guardian i England vil langt på vei tilsvare talspersonens oppgaver i Norge. Fordi barnets guardian har en lovpålagt plikt til å sørge for at barnet får innsyn i alle dokumenter, samt om nødvendig forklare innholdet i disse, har vedkommende en rett til innsyn i alle dokumenter vedrørende barnet. I Norge, derimot, har ikke talspersonen rett til dokumentinnsyn.⁵⁵ Vedkommende får kun et notat utarbeidet av barneverntjenesten, hvor saken i korte trekk er beskrevet. For en talsperson som er ukjent med saken og barnet, kan denne informasjonen virke noe ufullstendig. Det kan være vanskelig å danne seg et bilde av barnets situasjon ut fra et sammendrag av saken. Men ser man hen til formålet med talspersonsordningen som er å videreformidle hva barnet sier, har ikke vedkommende noe behov for en lang redegjørelse om alle forholdene som angår saken. Det er heller i

---

⁵⁵ Retningslinjer, til § 4.

forbindelse med sin egen vurdering av hva som vil være best for barnet, at talspersonen vil kunne ha nytte av noe mer informasjon. I Sverige vil stedfortrederen ha innsyn, men i hvilken grad barnet får disse opplysningene, beror mye på dennes vurderinger.

5.1.4.4 Oppnevning av representantene

Det er også forskjell på måten disse talspersonene oppnevnes. I Sverige oppnevnes "biträde" og en eventuell stedfortreder i alle saker om "vård". I England oppnevnes advokat og children's guardian automatisk, mens i Norge vil det som tidligere nevnt, være opp til fylkesnemndas leder å vurdere om det er behov for en talsperson i saken. Hvorvidt barnet får tilbud om talsperson, vil avhenge av sakstype og hvor i landet man bor. Derfor kan ordningen generelt sett ha begrenset verdi for barn. Å legge oppnevningen av talspersoner til fylkesnemndas leder, kan derfor skape rettsulikhet og mindre forutberegnelighet for barnet. Med tanke på at situasjonen allerede er vanskelig og en stor påkjenning for det involverte barnet, er det uheldig i et rettssikkerhetsperspektiv å bidra til enda mer usikkerhet rundt hvordan prosessen vil forløpe. Likevel har jeg fått inntrykk av at praksisen ikke er så ulik rundt om i landet, og at oppnevningen av talspersonen heller er hovedregelen enn unntaket, se for øvrig punkt 4.2.3 ovenfor.

På et punkt skiller Norge seg fra de to øvrige landene. Ordningen med talspersonen gjelder kun i fylkesnemnda. Dersom saken ender i domstolsapparatet, vil det ikke være noen der som kan være talerør for barnet og ivareta barnets beste på samme måte som i fylkesnemnda. Barnet blir representert av advokat i domstolen, men denne kan ikke fylle talspersonens rolle. I England vil barnets guardian følge barnet helt til saken er avsluttet, uavhengig av barnets alder. I Sverige, derimot, vil stedfortrederen ikke lenger inneha noen rolle når barnet blir 15 år, og får rettslig handleevne. Dette betyr at den engelske modellen vil være å foretrekke i forhold til ivaretagelse av barnets rettssikkerhet. Barnet ser også ut til å få en bredere støtte psykisk og sosialt, og et nærmere forhold til sin representant enn tilfellet er i Norge. Dette skyldes rimeligvis at mandatet deres er forskjellig, men fra barnets perspektiv vil nok den engelske modellen være god. Forholdet mellom barnets

guardian og barnets advokat er mer detaljert beskrevet⁵⁶ enn hva tilfellet er i Sverige, og dermed vil man unngå enkelte av problemene knyttet til ulike oppfatninger av barnets interesser og behov. Et slikt problem unngår man i Norge fordi det som hovedregel ikke skal oppnevnes talsperson i tillegg til advokat der barnet opptrer som part og gjør partsrettigheter gjeldende.⁵⁷ Det vil si der barnet er over 15 år, eller der barnet under 15 år har fått innvilget partsstatus særskilt, eventuelt at saken gjelder atferdsvansker.

Når det gjelder omfanget av arbeidet barnets representant legger ned, er det også store forskjeller mellom England og Norge. Barnets guardian vil i gjennomsnitt bruke 100 timer på hver sak⁵⁸, mens den norske talspersonen i snitt bruker noe over 8 timer. Dette viser tall fra en undersøkelse som ble foretatt i 1997 om talspersonsordningen.⁵⁹

---

⁵⁶ Se spesielt Family Proceedings Rules 4.11 og 4.12.

⁵⁷ Retningslinjer, til § 1.

⁵⁸ Mattsson, *op.cit.*, s. 202.

⁵⁹ Moldestad, *op.cit.*, s. 39.

6 Rettspraksis

6.1.1 Generelt

Praksisen som finnes om barnets uttalerett, er beskjeden. Relativt få saker om barnevern behandles i Høyesterett, og blant de som foreligger er det få generelle uttalelser om vekten av barnets mening. Grunnen til det kan være at barnevernsaker er så forskjellige.

Foranledningen til saken, hvordan barnet forholder seg til situasjonen, alderen til barnet og konfliktnivået er noen av variablene i en barnevernsak. Man kan vanskelig finne to saker med like forutsetninger, følgelig er det også få barnevernsaker om vektlegging av barnets mening som får prejudikatsvirkning. Noe som likevel gjentas i mange av saker er at barnets mening ikke behøver å ha avgjørende betydning.

Jeg har tatt for meg en del dommer om omsorgsovertakelse fra Høyesterett, hvor fokus har vært på hvordan barnets mening kommer til uttrykk, hvor stor vekt det legges på denne og om andre faktorer spiller inn ved vurderingen av barnets mening. Jeg ønsker også å finne ut om det er noen forskjell på vektleggingen i dommer før kontra etter senkingen av aldersgrensen.

6.1.2 Høyesteretts uttalelser om barnets mening

I mange av sakene har retten vært i tvil om uttalelsen gir uttrykk for barnets egentlige mening. Grunnen til dette er at barna ofte føler sterke lojalitetsbånd til foreldrene og gjerne uttrykker det de tror foreldrene vil høre. I andre tilfeller er barna manipulert av den ene eller begge av foreldrene til å gi en uttalelse i deres favør. Det kan være svært vanskelig for retten å finne frem til den reelle meningen, men erklæringer fra sakkyndige og barnets talsperson har gitt noen ledetråder eller i det minste gitt uttrykk for hva barnet ikke ønsker. At barnet tar hensyn til andre når det uttaler seg, kan samtidig være et uttrykk for at det

ikke vet sitt eget beste. Derfor velger retten ofte i slike tilfeller å ikke legge vekt på hva barnet har sagt. Rt. 1998 s. 1702 kan illustrere dette. Saken gjaldt fem brødre i alderen 4-14 år. De to eldste på 12 ½ og 14 ½ år hadde sagt de ville bo hos foreldrene. Retten pekte på at lovens regel om vekten av barnets mening ikke innebærer at denne uten videre skal følges. Det var her atskillig tvil om uttalelsen var uttrykk for en entydig mening. Høyesterett avsa i dette tilfellet dom mot barnas ønske. Selv om to av barna var over 12 år, fant likevel ikke retten grunn til å legge vekt på deres mening. Moren hadde i denne saken i stor grad trukket barna inn i sin egen konflikt med barnevernet, og dette mente Høyesterett at guttenes uttalelse bar preg av. I tillegg var det et viktig moment at flere vitneforklaringer gav uttrykk for motstridende følelser hos guttene.

Hvis det derimot er på det rene at ingen har influert barnets mening, kan saken stille seg annerledes. Hvordan Høyesterett har vurdert slike situasjoner, er det vanskelig å trekke noen klare slutninger fra, da sakene som oftest har gått mot barnets mening.

I Rt. 2006 s. 1308 (avsnitt 60) uttaler Høyesterett seg om vekten av meningen til en 14 år og 11 måneder gammel jente: ”D blir 15 år 28.november i år, og en ungdom som henne har krav på å bli lyttet til og tatt alvorlig. Etter min mening må det legges stor vekt på hennes oppfatning, men avgjørende alene kan den ikke være. Hennes mening må holdes opp mot en vurdering av den risiko hun utsettes for ved at omsorgen for henne overlates til mor.” Denne uttalelsen innebærer ikke en stor endring med hensyn til vekten av barnets mening i forhold til tidligere, og uttrykker bare lovteksten i § 6-3. Forut for dette avsnittet nevner imidlertid førstvoterende at barneloven § 31 2. ledd sier at det skal legges stor vekt på barnets mening fra 12 år (avsnitt 59). Selv om hun legger til at noen tilsvarende bestemmelse ikke finnes i barnevernloven, og at de to lovene regulerer ulike forhold, har hun funnet veiledning i barnelovens bestemmelse når det gjelder vekten. Jeg får et inntrykk av at hun prøver å finne en begrunnelse utenfor barnevernloven for hvorfor hun velger å legge stor vekt på jentas mening, og at årsaken til dette er at barnevernloven verken gir tilstrekkelig veiledning eller begrunnelse for dette valget. Det vil være lettere å forholde seg til en klar grense slik som barneloven opererer med, men når vedkommende er nesten

15 år, som i dette tilfellet, ville det ikke stride mot ordlyden i § 6-3 eller tidligere praksis å legge stor vekt på hennes mening. Det er derfor etter min oppfatning ikke nødvendig å trekke inn barnelovens bestemmelse som begrunnelse for vektleggingen.

Størsteparten av praksisen som foreligger om barnets uttalerett skriver seg naturlig nok fra tiden før senkingen av aldersgrensen. Dette betyr ikke at denne rettspraksisen er uinteressant, men vektingen i de senere sakene kan være noe annerledes spesielt hva gjelder yngre barn (under 7 år). Det man generelt kan trekke ut av dommene fra tiden før aldersgrensen ble senket, er at meningen til barn i alderen 6-8 år tillegges liten vekt, om den i det hele tatt nevnes. I sakene etter 2003 har barna vært eldre enn dette; derfor kan det vanskelig sies noe om eventuelle endringer for denne aldersgruppen. For de større barna legger Høyesterett oftere vekt på deres mening, se eksempelvis Rt. 1999 s. 1883 hvor det uttales: ” D er snart 12 år gammel, mens E er snart 10 år. Selv om ingen av dem har fylt 12 år, er de så nær denne grensen at det må legges vekt på hva de mener.” Her er begge barna vurdert likt, selv om de ikke er like gamle. Det legges vekt på en 9-åring mening like fullt som en 11-åring. Kan man slutte fra dette at det er fra denne alderen man begynner å vektlegge barns mening? Etter dagens regler, vil det i hvert fall kunne hevdes at meningen bør vektlegges en del fra denne alderen.

I noen av sakene er det uttalt at barnet er for lite til at meningen kan vektlegges, eventuelt at det ikke er modent nok i sin utvikling til å forstå rekkevidden av saken. Denne noe statiske tilnærmingen til saken kan føre til at man ikke får frem nye, relevante opplysninger ved en ny behandling i retten. En sak går ofte over lengre tid, og barnet modnes på denne tiden. Nye forhold kan også endre barnets oppfatning etter hvert som tiden går. Det foretas likevel ikke alltid en ny samtale med barnet foran en ny rettsrunde. Dette vil være uheldig, da det kan føre til at saken avgjøres på grunnlag av opplysninger som ikke lenger vil være representative for barnets mening.

6.1.2.1 Andre forhold av betydning for vektleggingen av barnets mening

6.1.2.1.1 Ytre omstendigheter

Også omstendighetene rundt hvordan barnets mening har kommet frem, kan ha betydning for hvordan meningen vektlegges. I Rt. 1984 s. 289 gjaldt saken en gutt på 9 år. Han hadde i samtale med sakkyndige ytret ønske om å bli hos fosterforeldrene, men Høyesterett la ikke særlig vekt på det. Grunnen til dette var at fostermoren hadde sagt til gutten at han skulle bli i fosterhjemmet uten tidsbegrensning. Samtidig avsto moren å snakke med gutten om saken. Disse to momentene talte for at guttens ønske ikke var overveid og uttrykk for en selvstendig beslutning. I tillegg hadde de sakkyndige kun snakket med gutten i fosterhjemmet, og da kunne man ikke forvente en annen uttalelse. Her er det omstendighetene rundt og hvor samtalen med de sakkyndige har funnet sted, som blir avgjørende for retten. Hele tiden blir det foretatt en vurdering om det er barnets reelle mening som er kommet frem.

6.1.2.1.2 Betydningen av sakkyndiges erklæringer

Høyesterett finner frem til barnets mening og barnets beste ved hjelp av sakkyndiges erklæringer. Disse har som oftest stor betydning for utfallet i saken. Det er sjelden, og ikke i noen av sakene jeg har lest, at retten velger å overprøve deres vurderinger. Dette har naturlig nok med begrenset kunnskap om fagområdet å gjøre. Hensikten med bruk av sakkyndige er nettopp å få hjelp til å treffe en god og mest mulig riktig avgjørelse for barnet, derfor vil det nok ikke være førsteprioritet for dommerne å stille spørsmålstegn ved deres vurderinger. Likevel skal retten foreta en selvstendig vurdering av grunnlaget de sakkyndige bygger sine konklusjoner på, og prøve dette opp mot opplysninger som ellers kommer frem i saken. I de tilfeller hvor retten velger å gå i mot de sakkyndiges synspunkter, kan grunnen være at de sakkyndige har uttrykt betydelig tvil om konklusjonen eller at de har vært uenige om hvilken anbefaling som bør gis i retten. Da vil vekten av erklæringene reduseres og andre momenter få tilsvarende større vekt. Det er imidlertid svært sjelden at retten overprøver de sakkyndiges vurderinger og kommer til motsatt resultat.

I Rt. 1987 s. 289 ble et vedtak om omsorgsovertakelse opprettholdt. Barna var 10 og 11 år gamle. Begge barna ga her uttrykk for at de ville flytte tilbake til foreldrene. De sakkyndige tolket imidlertid disse uttalelsene slik at det ikke var et følelsesmessig ønske, men heller en automatisk støtte til foreldrene. De mente å se at barna egentlig forsto det ville være best å bo hos fosterfamilien. Høyesterett sluttet seg til herredsrettens uttalelse om at de ikke kunne legge vekt på barnas mening. Meningene synes tillært og det var foreldrenes oppfatninger de gav uttrykk for. I tillegg mente de at barna ikke kunne se konsekvensene av et slikt valg fordi de bar preg av å være forvirret. Selv om ønsket kunne være reelt nok, uttaler Høyesterett at det ikke vil være riktig å legge avgjørende vekt på det. Det ville ikke være til barnas beste at de selv skulle foreta et slikt valg. Her kan det virke som om Høyesterett lar de sakkyndiges vurderinger være avgjørende, men gjør synspunktene til sine egne ved å pakke dem inn i en barnets beste-vurdering. Bortsett fra at dette viser betydningen av sakkyndiges konklusjoner, er det samtidig et eksempel på at der barns mening ikke samsvarer med hensynet til barnets beste, blir vekten av meningen betydelig nedtonet. Dommen har nærmest blitt et prejudikat for at lovens regel om å vektlegge barnets mening ikke uten videre betyr at meningen skal følges, da flere senere avgjørelser har henvist til denne, jfr. blant annet Rt. 1998 s. 1702, spesielt side 1711.

Rt. 2004 s. 1046 er en senere sak som gjaldt spørsmålet om foreldrene kunne nektes samvær med sin 8 år gamle datter som var under barnevernets omsorg. I denne saken blir de sakkyndiges uttalelser tillagt spesielt stor vekt. Barnets mening har kommet frem under samtale med flere psykologer, og det synes klart at hennes uttalelser ikke er påvirket av noen lojalitetskonflikt til foreldrene. Bakgrunnen for omsorgsovertakelsen var mistanke om mishandling. Jenta har vist sterk motvilje mot samvær. Hvor stor vekt Høyesterett skal legge på hennes mening, avhenger av hvor grunnfestet motviljen er og hva som reelt sett er årsaken til den. Jentas vegring mot samværet var meget bastant. Høyesterett bruker de sakkyndiges vurderinger mye, og hele argumentasjonen er tatt fra deres erklæringer. Dette er tilfellet også i dommer av nyere dato, som for eksempel Rt. 2006 s. 1672 (avsnitt 48).

De sakkyndiges uttalelser har ofte en fremtredende rolle i behandlingen for Høyesterett. Dette kan blant annet skyldes at bevisføringen for retten ikke er umiddelbar. I mangel av en førstehåndskilde å bygge på, legges den sakkyndiges tolkning av det barnet har uttalt, til grunn. Videre har ingen av dommerne denne typen fagkunnskap, derfor er man forsiktig med å overprøve spesialister. Det kan stilles spørsmålsteget ved om retten på denne måten i for liten grad foretar egne vurderinger. At observasjonene eller samtalene de sakkyndige har gjennomført er gamle, og at situasjonen nå har endret seg, kan være en faktor som taler mot å legge stor vekt på disse erklæringene. På en annen side er dette den nest beste måten å finne frem til barnets mening på, ser man bort fra at barnet selv får mulighet til å uttale seg.

6.1.3 Sammenfattende synspunkter

I mange av sakene trekkes det frem at barna ikke er i stand til å se sitt eget beste. Grunnen til dette er at saken har et høyt konfliktnivå, at barnet ikke er modent nok eller at det blir utsatt for ytre påvirkning, da særlig fra foreldre som de føler sterk lojalitet til.

Det virker som om barnets mening blir vektlagt i større grad når saken gjelder samvær, i alle fall ut fra de dommene jeg har lest. Når saker gjelder omsorgsovertakelse, blir det for alvorlig å legge vekt på barnets mening alene. Begrunnelsen for dette er ofte at barnet ikke ser konsekvensene, og at det lider av lojalitetskonflikt. Barnets mening har blitt nevnt eller vektlagt kun i de tilfellene der andre momenter har trukket i samme retning. Mitt inntrykk er derfor at det er en forutsetning at andre momenter må samsvare med barnets mening for at denne skal gis noen vekt.

Videre blir barnets mening kun trukket frem der hvor det tjener som argument for rettens konklusjon. Dette vil være en vanlig argumentasjonsteknikk, men gjør det vanskelig å finne ut hvor mye eller lite vekt retten har lagt på barnets mening. Ut fra de sakene jeg har lest vil jeg hevde at barnets mening ikke behandles i tilstrekkelig grad. Det ser også ut som om retten velger å legge mer vekt på et utenfraperspektiv. Det vil si at andres meninger om hva barnets behov er, overskygger det barnet selv har gitt uttrykk for.

Fordi Høyesterett ikke har muligheten til å høre barna direkte i retten, er de avhengige av sakkyndiges erklæringer og rapporter. Selvsagt vil disse bli lagt stor vekt på når man ikke har annet bevismateriale, men det er viktig å være klar over at barnets uttalelse alltid vil være fortolket der man ikke benytter primærkilden. Man bør være forsiktig med å la annenhånds informasjon spille for stor rolle i saker der individet kan uttale seg selv. Det hadde vært ideelt hvis barnet kunne høres direkte for alle avgjørelsesorgan, men dette krever endring av prosessreglene.

Spørsmålet er videre om man kan spore noen endring i dommene etter 2003 i retning av at barnets mening kommer sterkere frem eller vektlegges annerledes enn før senkingen av aldersgrensen. Materialet jeg har brukt er nok for lite til å trekke noen tydelige konklusjoner, samtidig er sakene veldig ulike og det er ikke alltid Høyesterett nevner barnets mening. Da er det vanskelig å vite om de har tatt den med i vurderingen. Selv om man tar dette i betraktning, er det ikke noe som tyder på at barnets mening kommer sterkere til uttrykk eller blir mer vektlagt enn før lovendringen. Dette kan bety at meningen til barn under 12 år ikke vektlegges sterkere enn tidligere i rettsavgjørelser, men at forskjellen kun består i at retten til å bli hørt er ubetinget. Dommene bærer også preg av at mye er uuttalt. Det som nevnes er at meningen skal tillegges vekt i samsvar med alder og modenhet, men de færreste går eksplisitt inn i en vurdering av dette.

7 Fylkesnemndspraksis

7.1.1 Innledning

For å undersøke hvordan barnets mening blir vektlagt på det administrative nivået; fylkesnemnda, har jeg gått gjennom saker fra ulike nemnder i landet. Jeg har hovedsakelig tatt for meg saker om omsorgsovertakelse etter § 4-12, dels for lettere å kunne gjøre en sammenlikning, dels for at oppgavens omfang ikke tillater et videre materiale. Der det er fattet vedtak om overtakelse, har fylkesnemnda i tråd med § 4-19 samtidig tatt standpunkt til samvær. I tillegg har jeg sett på noen saker kun om endring av samvær for å finne ut om man vektlegger barnets mening annerledes her. Jeg har nedenfor også trukket noen paralleller til Høyesterett sin praksis.

Fylkesnemndenes vedtak er noe mer utilgjengelige enn dommene avsagt av Høyesterett, da det bare vil være et utvalg som legges ut på Lovdata. Faren for at materialet man benytter seg av blir lite representativt, og at spesielle særtrekk ved enkelte saker slår sterkt ut, er til stede. I fylkesnemndssaker kommer barnets mening frem enten ved at barnet uttaler seg direkte for fylkesnemnda eller gjennom sin talsperson. Ut i fra de avgjørelsene jeg har lest, har man utelukkende brukt talspersonen for å klarlegge barnets mening. Barnet kan også ha uttalt seg til barnevernet tidligere i saken, noe som også kan belyse barnets mening. Dette fremkommer gjerne under barneverntjenestens innlegg for nemnda.

7.1.2 Vurdering av fylkesnemndspraksis

Like lite som ved Høyesteretts behandling, kan man vanskelig si noe generelt om vekten fylkesnemnda legger på barnets mening. Det varierer mye fra sak til sak hvor stor vekt det legges på denne. Felles for sakene jeg har lest, er at barnets mening alltid nevnes i vedtaket sammen med en henvisning til lovens § 6-3. Dette viser bare at barnet har fått sagt sin

mening, ikke hvor mye vekt denne har blitt tillagt. Ofte sies det også at barnets mening kun er et moment i vurderingen, som i sak 2003-116 Agder. De yngste barna i sakene jeg har lest har vært 10 år. Hvor mye fylkesnemnda vektlegger yngre barns uttalelser vil nok avhenge av sakens art. I sak 06-542 Oslo og Akershus uttales det direkte at barnets mening på grunn av sakens alvorlige karakter ikke kan gis avgjørende vekt. Her gjaldt saken en 9-åring. Det er sjelden i de sakene jeg har tatt for meg at det så klart uttales at vekten nedtones.

Barnets mening vurderes også grundig opp mot lojalitetskonflikt og andre miljøpåvirkninger, og som regel har disse faktorene ført til at vekten av barnets mening har blitt redusert, se eksempelvis sak 2006-452 Oslo og Akershus. Her sier nemnda klart at den ikke kan legge avgjørende vekt på meningen. På dette området skiller fylkesnemnda seg fra retten. Her ville vurderingene ikke sjelden skjules i andre hensyn. I tillegg har ofte barnets uttalelser variert over tid og i forhold til forskjellige personer, se sakene 2003-120 Agder og 2006-118 Sør-og Nord-Trøndelag. I slike saker har derfor hensynet til barnets beste slått gjennom i forhold til meningen til barnet. Et annet eksempel på det samme er sak 03-532 som gjaldt omsorgsovertakelse av en 14 år gammel jente. Hun ga klart uttrykk for at hun ikke ville bo faren, og flere ganger sagt at hun ønsket å bo sammen med mor. Samtidig stilte hun vilkår om at moren ikke skulle drikke, og garderte seg overfor fostermoren om at hun kunne komme tilbake dit hvis det skulle gå galt hos moren. Jenta hadde også sagt at det kanskje var litt tidlig å prøve å bo hos moren. Alt dette tok fylkesnemnda til inntekt for at det ikke ville være til barnets beste å flytte hjem til moren. Ettersom jenta selv var i tvil, gikk ikke avgjørelsen helt på tvers av hennes ønsker heller.

Det virker som om fylkesnemnda ved alvorlige saker som omsorgsovertakelse er mer skeptisk i forhold til om det er barnets reelle mening som er kommet frem, og hvor stor vekt som skal legges på denne, enn hva tilfellet er ved saker angående endring av samvær. Dette til forskjell fra Høyesterett. I de mer alvorlige sakene er det spesielt viktig at de opplysningene som fylkesnemnda skal bygge sin beslutning på, stemmer overens med virkeligheten, derfor vil man forsøke å bringe inn så mye informasjon som mulig. Særlig i

sakene om omsorgsovertakelse kan det kan virke som om det fokuseres mye på å granske om barnets mening er reell. Omsorgsovertakelse vil jo være et mer inngripende tiltak for barnet og foreldrene og har et nærmest motsatt siktemål enn bestemmelsene om samvær. Mens man ved omsorgsovertakelse kan få et utfall som splitter familien, vil samværsspørsmålet i mange tilfeller ha til formål å opprettholde eventuelt gjenopprette kontakten mellom barnet og foreldrene. Da vil det være lettere å legge vekt på barnets mening, siden det er et positivt vedtak og da vil det faktum at barnet blir påvirket i sin beslutning, ha mindre betydning. Selvfølgelig hender det også at samværet blir redusert (se sak 2005-160 Møre og Romsdal) eller nektet i sin helhet, men fallhøyden med hensyn til å gå for barnets mening her er mindre enn i omsorgsovertakelsessaker. Det virker derfor som om fylkesnemnda tar hensyn til sakens art og alvorlighetsgrad når de vurderer hvor stor vekt barnets mening skal ha, om enn kanskje ubevisst. Der barnet klart har uttrykt at det ikke ønsker samvær eller reagert svært negativt på samværet, har fylkesnemnda respektert denne motviljen, se sakene 04-108 og 06-160 Møre og Romsdal. Sakene som gjelder omsorgsovertakelse og fastsetting av samvær, nevner i liten grad barnets mening når det gjelder omfanget på samværet. Dette skiller disse sakene fra samværsendringssakene, som foretar en mye grundigere vurdering av barnets synspunkter i forbindelse med samvær, se eksempelvis sak 2004-108 Møre og Romsdal.

Ut fra avgjørelsene har jeg videre fått inntrykk av at barnets mening får utslagsgivende betydning når nemnda er i tvil om utfallet. Dette skiller seg fra Høyesterettspraksis, der det som oftest legges større vekt på andre momenter enn barnets mening når det foreligger tvil. I sak 2004-37 for fylkesnemnda i Hedmark og Oppland var det dissens i en sak om omsorgsovertakelse. Her var det betydelig tvil om hva som var best på kort og lang sikt for barna på 9 og 12 år. Begge hadde en klar oppfatning av hva de ønsket. Fordi tvilen var så sterk, valgte nemnda faktisk her å la barnas mening telle mye. Dette er et eksempel på at i tvilstilfeller kan barnets mening utgjøre tungen på vektskålen.

I de tilfellene hvor barnets mening samsvarer med andre momenter, har fylkesnemnda uttalt at de vil legge stor vekt på hva barnet mener. Slik var det også i sakene for

Høyesterett. I tillegg kan det virke som om barnets mening har blitt mer vektlagt der den er begrunnet. Sak 2004-37 Oppland og Hedmark viser dette. Her har gutten uttalt at han vil bo hos moren fordi det gir nærhet til søsken og venner, samtidig kan han få fortsette på samme skole og drive med Tae Kwon Do.

Talspersonens rolle, i form av talerør for barnet, er betydelig i de fleste sakene, se for eksempel sak 2006-203 Østfold. Talspersonens egne vurderinger er imidlertid sjelden nevnt. Det kan derfor virke som om fylkesnemnda i stor grad holder seg til den ufortolkede versjonen av barnets mening. Unntak fra dette er sak 2004-116 Agder. Her gjengis deler av vedkommendes rapport, noe som er uvanlig i forhold til vedtakene jeg ellers har lest.

Jeg har avslutningsvis merket meg at vedtakene ivaretar hovedpersonen i saken, barnet, på en god måte. Det betyr mye for fylkesnemnda at vedtaket skal være så bra som mulig for barnet. Dette til forskjell fra Høyesterett, som ikke virker å ville gå inn på ytterligere vurderinger for å sikre barnets ve og vel. Her virker det som om det er foreldrene som skal ivaretas mest, og at barnet får en birolle. Man vil gjerne føye de voksne partene. En mulig grunn til at Høyesterett ikke setter så stort fokus på barnet kan være at bevisføringen ikke er umiddelbar. Retten får ikke med egne øyne se og oppleve partene og deres beretninger, og dermed vil det være lettere å ta avstand fra saken. En annen mulig forklaring kan være at det er mellommenneskelige forhold som skal opp til vurdering, og at Høyesterett er mindre fortrolig med slike saker i forhold til at det går ut over deres fagfelt. Siden sakene kan gjelde kompliserte menneskelige relasjoner og få store konsekvenser for de berørte parter, kan det stilles spørsmål ved om Høyesterett, med mindre fagkompetanse på området, er godt egnet til å ta slike saker.

8 Konsekvenser av at barnet ikke har fått uttale seg

Hva vil være konsekvensene hvis barnet ikke har fått ytret sin mening? I følge § 6-3 har barn over 7 år krav på å få uttale seg før avgjørelse tas. Ser man hen til alminnelige forvaltningsrettslige regler, vil det i prinsippet være en saksbehandlingsfeil å unnlate dette. Etter reglene i forvaltningsloven, som kommer supplerende til anvendelse i barnevernsaker, må det i slike tilfeller foretas en vurdering av hvor grov feilen er og om den har hatt innvirkning på vedtaket, jfr. fvl. § 41. Resultatet kan da bli at vedtaket kjennes ugyldig. En barnevernsak som behandles i fylkesnemnda, er imidlertid underlagt reglene i sosialtjenesteloven når det gjelder overprøving, jfr. sostjl. § 9-10a jfr. bvl. § 7-1 1. ledd litra i. Disse vil ha forrang i forhold til de generelle reglene i forvaltningsloven. Dette innebærer at det er tingretten som er aktuell ankeinstans for vedtak fattet i fylkesnemnda. Her vil de ikke vurdere om det ble begått en saksbehandlingsfeil under fylkesnemndas behandling, derimot legges situasjonen på domstidspunktet til grunn. Dette følger av sikker rett, jfr. Rt. 1996 s. 1203. I realiteten vil en unnlatt uttalerett ikke være et selvstendig grunnlag å anke på. Ettersom det foretas en helt ny vurdering av saken, vil det følgelig ikke ha betydning hva som skjedde under fylkesnemndas behandling av saken. Dette er en svakhet ved overprøvingssystemet for barnevernsakers vedkommende. Selv om det klart foreligger en saksbehandlingsfeil, og retten har anledning til å prøve alle sider av saken, får feilen sjelden eller aldri betydning for utfallet av anken. Unnlatt uttalerett vil følgelig ikke ha innvirkning på tingrettens avgjørelse, men konsekvensen vil kun være at saken blir vurdert på nytt.

Situasjonen vil kunne være en annen på beslektede rettsområder. Rt.1999 s. 1183 om barnefordeling kan tjene som illustrasjon. Her opphevet Høyesteretts kjæremålsutvalg lagmannsrettens kjennelse fordi barnets mening ikke hadde kommet frem. Noen år senere, i Rt. 2004 s. 811, kom Høyesterett likevel til motsatt resultat. Her var det ikke en

saksbehandlingsfeil å unnlate å gi en 12-åring mulighet til å uttale seg. Se ovenfor punkt 3.1.3.1. Å mene at det ikke er en saksbehandlingsfeil å unnlate en 12-åring uttalerett, når loven uttrykker at det skal legges stor vekt på barnets mening⁶⁰, virker noe underlig. Saken var attpåtil oppe etter grensen ble senket til 7 år. Etter det jeg kan se har spørsmålet ikke senere vært behandlet i Høyesterett. Hvordan fremtidige avgjørelser vil forholde seg til denne generelle uttalelsen som strider mot lovens klare ordlyd, gjenstår å se.

---

⁶⁰ Barneloven § 31 2. ledd.

9 Avsluttende synspunkter de lege ferenda

I denne oppgaven har jeg blant annet sett på hvordan uttalereglene er utformet, men hvordan bør de være for at barnet skal bli best mulig ivaretatt, og er det en disharmoni mellom disse i norsk rett? Jeg tror dette spørsmålet knytter seg til begrepet barns autonomi som jeg berørte i oppgavens første kapittel. Reglene bør utformes på en måte som ikke overlater for mye av beslutningen til barnet selv. Det hadde vært en stor byrde å bære hvis man valgte feil. Når situasjonen fra før av er vanskelig, ville det vært ugunstig om barnet i tillegg følte seg ansvarlig for utfallet. Derfor vil nok regler som skaper en balanse mellom medbestemmelse og barnefaglige vurderinger være å foretrekke. Hva som vil være den ideelle aldersgrensen for uttale er et komplisert spørsmål. Det vil være vanskelig å sette en skarp grense fordi det kan slå uheldig ut både i forhold til barn som er tidlig utviklet og barn som modnes sent. Av hensyn til barnet selv og sakens opplysning er det likevel grensen i Norge gunstig. Slik sikres mest mulig informasjon, samtidig sier man ikke hvor stor vekt uttalelsen skal ha. Jeg tror flere land i fremtiden vil følge den norske utformingen, fordi denne nettopp kombinerer klare vilkår og skjønnsmessige vurderinger, og på denne måten tilkjenner barn i alle aldre en forsvarlig autonomi.

Jeg tror fortsatt Høyesterett vil være tilbakeholdne med å vektlegge barns mening ved 7-9 års alder. Per i dag foreligger det for lite materiale til å oppdage noen markante forskjeller etter lovendringen, og det tar også tid å se resultater av en lovendring. Videre bør man også ha i minnet at barnevernsaker alltid må vurderes ut fra sakenes egne forutsetninger, og ikke nødvendigvis tidligere avgjørelser. Dette kjennetegnet vil være en rettssikkerhetsgaranti for de berørte parter, men en hindring i forhold til å uttale seg mer allment om den fremtidige vekten.

10 Litteraturliste

Barnevern, fylkesnemnder og rettssikkerhet. Asbjørn Kjønstad (red). Oslo, Gyldendal Akademisk, 2002.

Eckhoff, Torstein og Eivind Smith. *Forvaltningsrett.* 7.utg. Oslo, Universitetsforlaget, 2003.

Grinde, Turid Vogt. *Barn og barnevern i Norden: samfunnets respektive familiens ansvar for barna.* Oslo, TANO, 1989.

Jon Gisle...[et al.]. *Jusleksikon.* Oslo, Kunnskapsforlaget, 1999.

Knoph, Ragnar, Birger Stuevold Lassen og Johs. Andenæs. *Knophs oversikt over Norges rett.* 10.utg. Oslo, Universitetsforlaget, 1993.

Mattsson, Titti. *Barnet och rättsprocessen: rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut av tvångsvård.* Lund, Juristförlaget i Lund, 2002.

Moldestad, Bente, Toril Havik, Elisabeth Backe- Hansen. *Barnets talsperson: en evaluering av ordningen med barnets talsperson.* Bergen, Barnevernets utviklingscenter på Vestlandet nr.4, 1998.

Ofstad, Kari og Randi Skar. *Barnevernloven med kommentarer.* 4. utg. Oslo, Gyldendal Akademisk, 2004.

Sandberg, Kirsten. *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse.* Oslo, Gyldendal Akademisk, 2003.

Lover

Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100 (barnevernloven).

Lov om barn og foreldre av 8. april 1981 nr. 7 (barneloven).

Lov om sosiale tjenester m.v av 13. desember 1991 nr. 81 (sosialtjenesteloven).

Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker av 10. februar 1967 (forvaltningsloven).

Lov om rettergangsmåten for tvistemål av 13. august 1915 nr. 6 (tvistemålsloven).

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30 (menneskerettighetsloven).

Forskrifter

Forskrift om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda av 22.12.93 nr. 1430.

Retningslinjer/rundskriv

05.01.94 Barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda – kommentarer til forskrift av 22. desember 1993.

Offentlige dokumenter

NOU 1985:18 Lov om sosiale tjenester mv.

Ot.prp nr. 45 (2002-2003) Om endring i menneskerettsloven mv.

Ot.prp nr. 104 (1992-1993) Om lov om endringer av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven).

Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) Om lov om barneverntjenester (barnevernloven).

Innst.O nr. 80 (1991-1992) Om lov om barneverntjenester (barnevernloven).

Svenske lover

Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990: 52), (LVU).

Socialtjänstlagen (2001: 453), (SoL).

Engelske lover

Children Act 1989 (c.41).

Statutory Instrument 1991 No. 1247, The Family Proceedings Rules 1991.

Rettspraksis

Rt. 1984 s. 289

Rt. 1987 s. 289

Rt. 1996 s. 1203

Rt. 1998 s. 1702

Rt. 1999 s. 1183

Rt. 1999 s. 1883

Rt. 2004 s. 811

Rt. 2004 s. 1046

Rt. 2006 s. 1308

Rt. 2006 s. 1672

Fylkesnemndspraksis

FNV-2002-12- HSF

FNV-2003-116- AGD

FNV-2003-120- AGD

FNV-2003-532- OSL

FNV-2004-37- OPP

FNV-2004-108- MRO

FNV-2005-160- MRO

FNV-2006-118- TRL

FNV-2006-203- OST

FNV-2006-452- OSL

FNV-2006-542- OSL

Internasjonale konvensjoner

FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989 (barnekonvensjonen).

Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter av 4. november 1950 (Den europeiske menneskerettighetskonvensjon).

Internasjonale dommer

Den europeiske menneskerettighetsdomstol

Case of Eriksson v. Sweden. 22.06.1989, Series A nr 156.

Internettadresser

Lovdata.no

Sverige.se

Opsi.gov.uk

